

บทที่ ๔

กลวิธีการอ้างอิงกับการสื่อสารและการสร้างอารมณ์สะท้อนใจ

ในบทที่ ๓ ได้แสดงให้เห็นลักษณะหลากหลายของการใช้กลวิธีการอ้างอิงในนิราศสมัยใหม่แล้ว บทนี้จะเป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของกลวิธีการอ้างอิงที่มีบทบาทสำคัญในการสื่อสารสำคัญและการสร้างอารมณ์สะท้อนใจ เพื่อความเข้าใจความสำคัญของกลวิธีทางวรรณศิลป์ชนิดนี้ในกระบวนการสร้างสรรค์นิราศสมัยใหม่ต่อไป

ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ อธิบายคำว่า เนื้อหา สาร และกลวิธี ไว้ในวิเคราะห์วรรณคดีไทย ว่า

เนื้อหาเทียบกับภาษาอังกฤษก็เห็นจะได้แก่ content คำนี้หมายถึงสิ่งที่อยู่ในงานเขียนหรืองานประพันธ์เรื่องหนึ่งหรือชิ้นหนึ่ง เนื้อหาของงานประพันธ์ที่สำคัญที่สุดคือ สาร ที่ผู้แต่งเจตนาส่งให้ผู้อ่าน การที่จะส่งสารนั้น ผู้แต่งจะทำอย่างไร หรือใช้กลวิธีอย่างไรบ้าง ข้อแรกผู้แต่งจะต้องเลือกรูปแบบวรรณกรรมสำหรับสื่อสาร เช่น สุนทรภู่เลือกเอานิราศเป็นรูปแบบสำหรับสื่อสาร เนื้อหาของนิราศเมืองแกลง ก็คือเรื่องที่สุนทรภู่เล่าทั้งหมด และสารของสุนทรภู่ที่สำคัญที่สุดก็คือ ความลำบากในการเดินทาง อาจเทียบกับภาษาอังกฤษอีกด้ยว่า message หรือ thought หรือ idea

กลวิธีคือสิ่งที่กวีใช้เพื่อให้ผู้อ่านรับสารคือเกิดความรู้สึกสะท้อนใจไปด้วยกันกับกวี เช่น สุนทรภู่ใช้ลักษณะกลอนที่เป็นเฉพาะของสุนทรภู่ และยังใช้กลวิธีย่อยๆ อีกหลายอย่าง เป็นต้นว่า วาดภาพพจน์ เมื่อเห็นภาพธรรมชาติที่น่าชมและเกิดอารมณ์จากภาพนั้น (บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, ๒๕๔๓ : ๒๘๒ - ๒๘๕)

คำอธิบายข้างต้นนอกจากจะทำให้เข้าใจความหมายของคำว่า เนื้อหา สาร และกลวิธีแล้วยังเข้าใจได้อีกว่า กลวิธีมีบทบาทสำคัญในการสื่อสารเพื่อให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจสารและทำให้เกิดความรู้สึกสะท้อนใจไปด้วยกันกับกวี

สำหรับคำว่า “อารมณ์สะเทือนใจ” นั้น เสฐียรโกเศศ อธิบายไว้ในหนังสือ การศึกษาวรรณคดีในแง่วรรณศิลป์ ว่า

คนเราเมื่อมีอะไรมากระทบใจ ก็ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นสุขหรือเป็นทุกข์ สิ่งที่มากระทบใจคือ รูป รส กลิ่น เสียง และสัมผัส ซึ่งในพุทธศาสนาเรียกว่า อารมณ์ แปลว่าเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ส่วนความรู้สึกซึ่งทำให้เกิดเป็นอารมณ์สุขหรือทุกข์ ภาษาอังกฤษเรียกว่า emotion แปลว่าอารมณ์สะเทือนใจ หรือความสะเทือนใจ อันเกิดมีขึ้นจากมีสิ่งใดมากระทบใจ กระทำให้อารมณ์ดีหรืออารมณ์เสียไปชั่วขณะหนึ่ง อารมณ์สะเทือนใจนี้แหละ ที่เป็นตัวการให้เกิดศิลปะซึ่งมีทั้งที่ดีและไม่ดี และที่เป็นกลางๆ ไม่ดีไม่ชั่ว

คนเราเมื่อเกิดอารมณ์สะเทือนใจขึ้นแล้ว ตามปรกติก็ทนนิ่งต่อไปไม่ไหว ต้องแสดงความรู้สึกนี้ออกในภาษาอังกฤษเรียกว่า Expression แปลว่า การแสดงออก ซึ่งตามธรรมชาติก็แสดงออกให้ปรากฏเห็นเป็นกิริยาอาการต่างๆ สุดแต่อารมณ์จะนำไป ถ้าเป็นผู้มีความรู้และมีมือ ก็จะใช้ความรู้และมีมือนี้ ซึ่งเรียกว่า เทคนิค (technique) ให้เกิดเป็นรูป เสียง สี และตัวหนังสือปรากฏขึ้นเป็นรูปธรรม (เสฐียรโกเศศ, ๒๕๐๗ : ๓๑)

จากคำอธิบายข้างต้น ทำให้เข้าใจได้ว่า การสร้างสรรค์งานกวีนิพนธ์ เริ่มต้นจากการที่กวีได้มีเรื่องกระทบใจ เกิดเป็นอารมณ์สะเทือนใจ และแสดงออกโดยใช้กลวิธีทางวรรณศิลป์ หรือเทคนิคเฉพาะตัว ถ่ายทอดในรูปแบบกวีนิพนธ์

นิราศสมัยใหม่ จัดเป็นงานสร้างสรรค์ที่กวีใช้กลวิธีทางวรรณศิลป์หลากหลายในการสื่ออารมณ์สะเทือนใจของตน กลวิธีการอ้างอิง เป็นกลวิธีทางวรรณศิลป์ชนิดหนึ่งที่มีบทบาทในการถ่ายทอดอารมณ์ของกวีให้ชัดเจนมีพลังที่จะกระทบใจผู้อ่านให้เกิดความรู้สึกสะเทือนใจไปด้วยกันกับกวีได้

ดังที่ได้กล่าวแล้วในบทที่ ๒ ว่า สารสำคัญของนิราศสมัยใหม่ คือ การขยายขอบเขตของความรักที่ครอบคลุมกว้างขวางและหลากหลายกว่าความรักต่อนางผู้เป็นที่รักดังเช่นนิราศโบราณ กวีแสดงออกถึงความรักและความห่วงใยในมรดกของแผ่นดิน ตลอดจนแสดงความห่วงใยและปรารถนาดีต่อสังคมโลก ซึ่งปัญหาสังคมและระบบคุณธรรมของเพื่อนมนุษย์ เพื่อกระตุ้นให้เกิดการตระหนักและใส่ใจแก้ปัญหาต่อไป

จากการศึกษานิราศสมัยใหม่ทั้ง ๗ เรื่อง พอจะจำแนกสารสำคัญที่กวีใช้กลวิธีการอ้างถึง สือสารได้ ๓ ประเด็น ดังนี้

๑. การคร่ำครวญถึงนาง
๒. การแสดงความรักและความห่วงแหนมรดกของแผ่นดิน
๓. การวิพากษ์วิจารณ์สังคม

ในการสื่อสารทั้ง ๓ ประเด็นดังกล่าวของนิราศสมัยใหม่นั้น กลวิธีการอ้างถึงเป็นหนึ่งใน กลวิธีทางวรรณศิลป์ที่มีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงประสบการณ์ร่วมกันระหว่างกวีกับผู้อ่าน เพื่อนำไปสู่ทัศนะที่กวีต้องการนำเสนอ ตลอดจนมีส่วนช่วยเน้นย้ำอารมณ์ความรู้สึกของกวีที่มีต่อ เรื่องราวนั้นๆ ให้มีพลังได้อย่างชัดเจน

๔.๑. การคร่ำครวญถึงนาง

นิราศสมัยใหม่แม้จะมีการขยายขอบเขตเนื้อหาที่กว้างขวางหลากหลายกว่านิราศโบราณ แต่การคร่ำครวญถึงนางยังคงเป็นสารสำคัญประการหนึ่งที่กวีนำเสนอ กวีนำกลวิธีการอ้างถึงมาใช้ ในการสื่อสารดังกล่าวแตกต่างจากนิราศโบราณ กล่าวคือ นิราศโบราณมักจะอ้างถึงการพลัดพราก ของตัวละครจากวรรณคดีอื่น เช่น เจ้าฟ้าธรรมธิเบศ (๒๕๑๓ : ๑๐๐ - ๑๐๑) อ้างถึงการพลัดพราก ของพระรามกับนางสีดา และการพลัดพรากของพระอนิรุทธ์กับนางอุษา ในกาพย์ห่อโคลงนิราศ ธารศอก คู่ตัวละครต่างๆ เหล่านี้ แม้จะพลัดพรากกัน แต่สุดท้ายก็ได้พบกัน ครองรักกัน แตกต่าง จากกวีที่ไม่อาจพบนางได้ แต่ในนิราศสมัยใหม่ไม่ปรากฏการอ้างถึงในลักษณะดังกล่าวเลย

โคลงนิราศแม่เมาะ ของก้องภพ รื่นศิริ อ้างถึงสำนวน “กระต่ายหมายจันทร์” เชื่อมโยงถึง โคลงกวีโบราณเพื่อสื่อความหมายถึงความไม่คู่ควรกันของชายกับหญิงโดยมีนัยยะว่าฝ่ายชาย ต่ำต้อยกว่าฝ่ายหญิง ดังนี้

มินาน “คลองปลากด” กลุ่ม	กลางฤทัย
กตักกรักเร้นใน	อกเศร้า
จุเจียนระเบิดใจ	ลือด- สูเอย
ตัวเช่นกระต่ายเฝ้า	ไผ่ชะเง้อหลงแข
	(ก้องภพ รื่นศิริ, ๒๕๔๙ : ๒๓)

จาก “ตัวเช่นกระต่ายเผ่า ไผ่ชะเง้อหลงแข” ที่ถูก “สาวเหยียดหยามสำแดง” นั้น ชวนให้ผู้อ่านนึกเชื่อมโยงถึงโคลงกวีโบราณที่กล่าวอ้างกันว่าเป็นบทสนทนาโต้ตอบกันระหว่างนางสนมกับศรีปราชญ์ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ที่ว่า

หะทายกระต่ายเดิน	ชมจันทร์
มันบ่เจียมตัวมัน	ต่ำต้อย
นกยูงหากกระสัน	ถึงเมฆ
มันบ่เจียมตัวน้อย	ต่ำเตี้ยเดียรราน

(พระยาตรัง, ๒๕๔๗ : ๓๑๕)

ศรีปราชญ์จึงตอบได้ว่า

หะทายกระต่ายเดิน	ชมแข
สูงส่งสุดตาแล	สู้ฟ้า
ฤดูฤดีแด	สัตว์สู่ กันนา
อย่าว่าเราเจ้าข้า	อยู่พื้นดินเดียว

(เรื่องเดิม, ๒๕๔๗ : ๓๔)

การอ้างถึงข้างต้นเป็นการตอกย้ำถึงความต่ำต้อยของกวี อันเป็นสาเหตุแห่งความไม่สมหวังในความรัก ทำให้การคร่ำครวญเข้มข้นขึ้น ยิ่งไปกว่านั้นยังเป็นการสร้างอารมณ์สะเทือนใจอีกด้วย

ความสะเทือนอารมณ์ของกวี ไม่เพียงจะเกิดจากความทุกข์ใจจากความไม่สมหวังในความรักเท่านั้น หากแต่ยังเกิดจากความน้อยเนื้อต่ำใจที่ไม่อาจลิขิตชะตาชีวิตได้เอง ในขณะเดียวกัน ผู้อ่านก็จะเกิดความสะเทือนอารมณ์ในลักษณะเห็นอกเห็นใจและสงสารกวีที่ไม่สมหวังกับความรักด้วย

ในบางกอกแก้วกำศรวล แสดงการคร่ำครวญถึงความทุกข์อย่างเข้มข้น จากความไม่สมหวังในความรัก ว่า

เตรียมรำน่านเนตรทนต์	อกนิษฐ
คิดใคร่พันสิบทิศ	ลับน่อง
เจตภูตเที่ยวหลงผิด	อิสระ ไปๆ
หวนสู่ร่างละเมอร้อง	พำพร้องสรรเสริญ ฯ

(อังคาร กัลยาณพงศ์, ๒๕๒๑ : ๔๘)

คำประพันธ์ข้างต้นอ้างถึงโคลงกวีโบราณ ที่ว่า

เตรียมรำน่านเนตรถ้วม	ถึงพรหม
พานมู่ส์ตัวจ่อมจม	ชีพม้วย
พระสุเมรุเปื่อยเป็นตม	ทบท่าว ลงนา
อักษิณุมหาพรหมจ้วย	พิไวจึงคง

(พระยาตรัง, ๒๕๔๗ : ๓๔)

การอ้างถึงในลักษณะข้างต้นใช้กลวิธีการอ้างถึงผสมผสานกับโวหารอติพจน์ เพื่อเพิ่มพลังความเข้มข้นของอารมณ์ และสร้างอารมณ์สะท้อนใจยิ่งขึ้น จะเห็นได้จากการที่กวีโบราณแสดงความทุกข์ที่มีมากด้วยการร่ำไห้จนน้ำตาท่วมโลกไปถึงชั้นพรหม แต่กวีโบราณสามารถรอดชีวิตจากการจมน้ำตาตนเองได้เพราะมีสวรรค์ชั้นอักษิณูพรหมที่น้ำและไฟประลัยกัลป์ไม่อาจทำลายล้างถึง อังคารอ้างถึงความทุกข์ของกวีโบราณดังกล่าวแล้วนำมาผสมผสานกับโวหารกล่าวเกินจริงอีกชั้นหนึ่ง ด้วยการกล่าวว่าน้ำตาของตนท่วมทันไปถึงสวรรค์ชั้นอักษิณู อันเป็นการแสดงว่าการร่ำไห้จากความทุกข์ใจครั้งนี้ กวีไม่อาจดำรงชีวิตอยู่ได้เหมือนกวีโบราณ

จะเห็นว่า การอ้างถึงเพื่อคร่ำครวญถึงนางในนิราศสมัยใหม่ กวีจะอ้างถึงวรรณกรรมและสำนวนในลักษณะที่แตกต่างไปจากนิราศโบราณ โดยกวีจะไม่อ้างถึงการพลัดพรากของตัวละคร ออกจากวรรณกรรมอื่น หากแต่จะนำเนื้อหาและความเปรียบในวรรณกรรมอื่นมาอ้างถึงเพื่อเน้นย้ำ และเพิ่มปริมาณอารมณ์สะท้อนใจของตน

๔.๒. การแสดงความรักและความห่วงแหนมรดกของแผ่นดิน

มรดกของแผ่นดินในที่นี้ หมายถึง ธรรมชาติ สถานที่สำคัญ ศิลปวัฒนธรรม ที่กวีตระหนักถึงความงดงามล้ำค่าควรแก่การธำรงรักษาให้สืบไป

๔.๒.๑. ความรักและความห่วงใยในธรรมชาติและสถานที่สำคัญ

อังคาร กัลยาณพงศ์ เป็นกวีผู้หนึ่งที่แสดงออกถึงความรักและความห่วงใยในธรรมชาติอย่างลึกซึ้ง ด้วยการนำเสนอภาพความงามและคุณค่าของธรรมชาติ พร้อมทั้งบริภาษมนุษย์ผู้ทำลายธรรมชาติเพื่อตอบสนองกิเลสอันไม่สิ้นสุดของตนเอง เช่น ในลำนำภูกะดิง บท "เปื้อนคิดแล้วเรื่องเมืองไทย" ดังนี้

จอมรากษสอวตารใหม่ พลิกดินไทยกินจวันหอมหวาน

ฆ่าภูผาป่าไม้หลายขบวน

ชวนกันตะกละทุกขณะนาที่ ฯ

(เรื่องเดิม : ๓๓)

กวีอ้างถึงการ "กินจวัน" ที่หากผู้อ่านมีความรู้เรื่อง "จวันดิน" จากไตรภูมิภูกะดิง ในตอนอุบัติโลก ที่ว่า

เมื่อน้ำแห้งแล้งในแผ่นดินนี้มีพรรณคันธรส โอซารสร้อยนักหนา
ตั้งละอองธุลินิรุทกปายาส เมื่อนั้นฝูงพรหมอันอยู่ในอาภัสสรพรหมสิ้นบุญ
จตุจากอาภัสสรลงมาเกิดเป็นมนุษย์...ต่างคนต่างชิมรสปฤพินั้นทุกคนต่าง
เข้าแล่น้ำทุกวัน เหตุตั้งนั้นดำริ ๓ อันเป็นอกุศลเกิดแก่เขาดังนั้น อันว่ารำศรี
ในตัวเขาก็หายไปสิ้น... (กรมศิลปากร, ๒๕๓๙ : ๑๗๐)

การอ้างถึงข้างต้นเป็นการเชื่อมโยงเหตุการณ์ที่ฝูงพรหมสิ้นบุญจตุมาเกิดเป็นมนุษย์และหลงใหลกับรสจวันอันเป็นต้นเหตุให้เกิดอกุศลและกิเลสแก่มนุษย์ตั้งแต่ครั้งอุบัติโลกสัมพันธ์กับมนุษย์ในสังคมปัจจุบันที่มีพฤติกรรมทำลายธรรมชาติและจิตใจตกต่ำเพราะถูกกิเลสครอบงำทุกขณะนาที่ กวีจึงใจใช้ตัวละครที่เดิมเป็น "พรหม" ให้เป็น "จอมรากษส" เพื่อต้องการบริภาษมนุษย์ที่มีจิตใจตกต่ำจึงเป็นจอมรากษสอวตาร

นอกจากกวีจะกล่าวถึงเรื่องมนุษย์ถูกครอบงำด้วยกิเลสนำไปสู่การทำลายธรรมชาติแล้ว กวียังกล่าวถึง การหลงกับกระแสสังคมในสมัยที่ โผน กิ่งเพชร ได้เป็นแชมป์มวยโลกชาวไทยคนแรกในประวัติศาสตร์ จนนำมาตั้งชื่อสถานที่ที่เคยเป็นที่พืดล้อมบนภูกะดิงว่า "โผนพบ" โดยกวีวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นความวิปริต และการตกต่ำทางปัญญาของมนุษย์ ในบท "น้ำตกเสื่อพบ น้ำตกข้างสารพบ" ว่า

สมัยหนึ่งซึ่งคลังบ้านักมวย	น้ำตกห้วยสวยสุดแสนหวาน
ชื่อเฒ่าพบวิปริตตลอดกาล	แท้ซ่างสารเสื่อพบก่อนใคร ๆ
นางเพ็ญเหม็นคารพลา ร่ำร้าย	ควรใช้ชื่อเรียกน้ำตกไหน
ยากจะหาชมองของไทยแลนใด	ไม่คลังก็ฟ้าบ้าเหี้ยญทอง ๆ
ไม่อยากพรรณนาป่าตรงนี้	เพราะมีชื่อให้ใจขุนหมอง
อย่าเรียกตามปากตลาดคะนอง	ต้องเรียกเสื่อพบจบเป็นจริง ๆ

(อังคาร กัลยาณพงศ์, ๒๕๑๖ : ๑๑๖)

ในเขียนแผ่นดิน ของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่สื่อสารถึงความรักและความห่วงใยในความงดงามของธรรมชาติ กวีใช้การอ้างอิงถึงเพื่อที่จะแสดงให้เห็นว่า ธรรมชาติและสถานที่ต่างๆ บนผืนแผ่นดินมีเรื่องราวในตำนานและประวัติศาสตร์เกี่ยวโยงสัมพันธ์กันอย่างยาวนาน เช่น บท “วังนารายณ์” ที่กวีอ้างอิงถึง “ศรี” หรือ “ศรีปราชญ์” ผู้ที่เชื่อกันว่าเป็นกวีคนสำคัญในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช และอ้างอิงโคลงโต้ตอบระหว่างพระยาแสนหลวงกับศรีปราชญ์ ตลอดจนเหตุการณ์ความวุ่นวายในยุคสมัย

ศรีเอ๋ยพระเจ้าอยู่	ที่ใด
อยู่อดีตปัจจุบันใน	ที่นี่
ศรีเอ๋ยพระเจ้าไป	ปรโลก
ยังแต่อิฐปูนซี	ช่องแก้วกุสถาน
เคยขานขับกาพย์แก้ว	โคลงกลอน
เบิกบทพระรามรอน	ราพณ์เรือ
สรวลเสียงสนุกสโมสร	มหรสพ
สรรพสงัดป่าชฎีเข็	บอดไม้ปัจจุบัน
ขวัญเคยขวัญมิ่งแก้ว	การะเกด
รักชาติรักประเทศ	ยิ่งแล้ว
สู่ท้ายพระนิเวศ	วังราช
ชกกฤษประกาศเกล้า	จักกักรุงศรี
ศรีเอ๋ยพระเจ้าอยู่	วังเย็น
ยังแต่เรื่องราวเป็น	คดีรู้
แผ่นดินถิ่นที่เห็น	เป็นอยู่
ใครเสพสมใครสู้	สืบสร้างรักษา

(เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์, ๒๕๕๐ : ๒๓๘)

วังนารายณ์ หรือนารายณ์ราชนิเวศน์ ตั้งอยู่ที่จังหวัดลพบุรี เป็นพระราชวังแห่งที่ ๒ รองจาก กรุงศรีอยุธยาที่สมเด็จพระนารายณ์มหาราช โปรดฯ ให้สร้างไว้เป็นที่ประทับ ในโคลงบทแรก กวีใช้ การโต้ตอบโคลงอันเป็นที่นิยมในยุคสมัย กล่าวถาม “ศรี” กวีคนโปรด ถึง “พระเจ้า” ซึ่งก็คือ สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ที่ทรงมีความผูกพันกับกับพระราชวังแห่งนี้เป็นอย่างมาก กล่าวกันว่า ในช่วงหนึ่งปีทรงเสด็จฯ ประทับนานกว่า ๖ เดือน แม้ในปัจจุบันพระองค์จะเสด็จสวรรคตไปแล้ว ผู้ที่มาชื่นชมศิลปกรรมที่เหลืออยู่ยังคงรำลึกถึงพระองค์และยังคงโหยหาถึงความสนุกสไมสรกับ มหรสพทางวัฒนธรรมที่ปัจจุบันมีผู้สนใจลดลงไป

การอ้างถึง “ศรีปราชน์” และโคลงโต้ตอบ “ศรีเอยพระเจ้าฮือ ปางใด” เป็นการเชื่อมสัมพันธ์ ให้ผู้อ่านย้อนรำลึกไปถึงสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชได้ในทันที และหากผู้อ่านมีความรู้ ทางประวัติศาสตร์ในตอนที่พระเพทราชายึดอำนาจสมเด็จพระนารายณ์ในขณะที่ทรงประชวร และเปลี่ยนแปลงการบริหารราชการแผ่นดินด้วยความหวาดเกรงว่าประเทศชาติจะตกเป็นเมืองขึ้น ของฝรั่งเศสก็จะยิ่งเข้าใจเนื้อหาในโคลงบทที่ ๓ ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ในโคลงบทสุดท้าย กวีกล่าวถึง ช่วงสุดท้ายของพระชนม์ชีพของสมเด็จพระนารายณ์ มหาราชที่ประทับอยู่ที่พระที่นั่งเย็นที่ยังคงปรากฏร่องรอยของสถานที่ในปัจจุบัน ดั่งนั้นผืนแผ่นดิน “วังนารายณ์” ที่มีความผูกพันกับประวัติศาสตร์อันยาวนานแห่งนี้จึงสมควรที่จะดำรงรักษาไว้ตราบนานเท่านาน

๔.๒.๒. ความรักความหวงแหนในศิลปวัฒนธรรมไทย

ศิลปวัฒนธรรมของไทย ไม่ว่าจะเป็น การกิน การอยู่ การแต่งกาย ภาษา ดนตรี ตลอดจน วัฒนธรรมทางวรรณศิลป์ที่ปรากฏในรูปแบบของวรรณคดีไทยมากมาย ล้วนเป็นสมบัติล้ำค่าของ แผ่นดินที่กวีไทยใส่ใจและแสดงความรักความหวงแหน

อังคาร กัลยาณพงศ์ วิศวเกษวิจารย์สังคมที่หลงใหลใส่ใจกับการรับประทาน เสาะแสวงหา แต่สิ่งของอร่อยโดยไม่เคยสนใจรับรู้เรื่องศิลปวัฒนธรรมของประเทศชาติเลย ในลำนำฎกระดิง บท “สี่ฐาน” ว่า

สี่ฐานถวิลท่านอะไรศรี
สอนไทยให้ยัดแน่นประจำ
หนังสือพิมพ์ชวนชิมอะไร
สวนศิลป์วัฒนธรรมเคยรุ่งเรือง

ว่าที่ชูชกใหญ่เลิศล้ำ
กระทำฟุ้งซ่านทั่วบ้านเมือง ฯ
กินกันใหญ่เจริญพุงพุงเฟื่อง
ไม่เคยรู้เรื่องแก่นเมืองไทย ฯ
(เรื่องเดิม : ๕๕)

คำประพันธ์ข้างต้น อ้างถึง “ชูชก” ตัวละครในมหาชาติ หรือ มหาเวสสันดรชาดก ที่มีรูปลักษณะ และพฤติกรรมที่น่ารังเกียจ พฤติกรรมการกินไม่รู้จักพอ ปรากฏในกัณฑ์มหาราช เมื่อพระเจ้ากรุงสุทนต์ทรงได้ตัวสองกุมารแล้ว พระราชทานปราสาทและจัดเลี้ยงอาหารอย่างดีแก่ชูชก ด้วยความที่ชูชกไม่เคยลิ้มรสชาติอาหารชั้นเลิศ จึงกินมากจนอาหารไม่ย่อย เป็นเหตุให้ถึงแก่ความตาย

กวีเชื่อมโยงพฤติกรรมตะกละตะกลาม การกินไม่รู้จักพอ จนในที่สุดต้องแตกตายของชูชก เพื่อประชดเสียดสีพฤติกรรมของคนในสังคมไทยที่ชอบกินมาก โดยเฉพาะ “ท่านอะไรศรี” ที่สร้างค่านิยมในการ “ชวนชิม” ซึ่งอาจจะตีความได้ว่าเป็น หม่อมราชวงศ์ถนัดศรี สวัสดิวัตน์ ผู้ที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านอาหาร เจ้าของรางวัล “เชลล์ชวนชิม”

การอ้างถึง “ชูชก” นอกจากจะให้ภาพพฤติกรรมในทางลบแล้ว ยังเป็นการกระตุ้นให้ผู้อ่านเกิดความยั้งคิดว่าควรหรือที่จะหลงใหลใฝ่ใฝ่กับการเสาะแสวงหาเพื่อรับประทานของอร่อยโดยไม่ใส่ใจเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมที่ล้ำค่าและเคยรุ่งเรืองของเมืองไทย

เพลงพื้นบ้านในแต่ละภูมิภาค เป็นศิลปวัฒนธรรมแขนงหนึ่งที่ธำรงเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ อ้างถึงเพลงพื้นบ้านเพื่อเชื่อมสัมพันธ์ถึงเอกลักษณ์และอารมณ์ความรู้สึกในแต่ละท้องถิ่นได้อย่างลงตัว เช่น ในบท “เดินกำรำเคียว”

มาเกิดหนาแม่มา
มาเดินกำรำหญ้าในนา
ฝนกระจายปลายนาอย่าช้าที่
มัวรอรีรวนเรเสียเวลา
ไปเกิดหนาพ่อไป
เดินขยิกจิกไหลเข้าไปหา
มาเกี่ยวข้าวกันใกล้ใกล้ที่ในนา
อย่าชักช้ารำไรไปด้วยกัน

เกี่ยวเกิดเกี่ยวแม่เกี่ยว

ข้าวจะหวานคมเคี้ยวแม่เกี่ยวมัน
จะเข้าคู่ควงเคี้ยวเกี่ยวประชัน
เดี่ยวตะวันก็จะดับจะลับดวง

เด่นเกิดเด่นพ่อเด่น

เด่นให้เส้นฟางทองละอออร่า
ให้เม็ดข้าวตกรายกระจายรวง
เจ้าคู่ควงเด่นกำรำเคียวเอ๋ย

(เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์, ๒๕๕๐ : ๓๔๐)

สารของคำประพันธ์บทนี้คือวัฒนธรรมการเล่นเพลงเด่นกำรำเคียว ในช่วงการลงแขกเกี่ยวข้าวของชาวนา ซึ่งเพลงเด่นกำรำเคียวนี้เป็นอีกหนึ่งความงดงามบนผืนแผ่นดินที่กวีตั้งใจที่จะบันทึกไว้ ผู้อ่านที่เคยมีประสบการณ์ฟังเพลงเด่นกำรำเคียว อาจนึกถึงคำร้องตอนต้นที่ว่า “มาแล้ว เอ๋ยละแม่มา มาหรือมา แม่มา มาเด่นกำย่าหญ้ากันเสียในนาเอ๋ย” ก็จะเข้าใจถึงความตั้งใจที่กวีปรับคำมาใช้ในสองวรรคแรกได้ในทันที เพราะเป็นการอ้างถึงที่เชื่อมโยงถึงการเล่นเพลงเด่นกำรำเคียวอย่างตรงไปตรงมา

การอ้างถึงเพลงพื้นบ้านในตัวอย่างข้างต้น นอกจากจะทำให้การสื่อสารถึงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมท้องถิ่นชัดเจนขึ้นแล้ว ยังมีส่วนในการสื่ออารมณ์ความรู้สึกของศิลปินวัฒนธรรมท้องถิ่นแขนงนี้ได้เป็นอย่างดี

สำหรับการสื่อสารเรื่องความรักความห่วงใยในภาษาและวัฒนธรรมทางวรรณศิลป์นั้นเห็นได้ชัดเจนใน **ลำนางกระดิ่ง** ของอังคาร กัลยาณพงศ์ บท “เดินเดินเพลินไม่ตามผู้นำ” กวีอ้างถึงบุคคลคือ จอมพล ป. พิบูลสงคราม และพญาราม เพื่อประชดและวิพากษ์วิจารณ์จอมพล ป. พิบูลสงคราม และนโยบายสร้างชาติ ที่มีการปรับเปลี่ยนภาษาไทยและชื่อเรียกประเทศไทย ดังนี้

ดัดจริตมารยาว่าเปรี๊ยะปราชญ์	อวดฉลาดสู้เรื่องหนังสือ
เปลี่ยนภาษาให้เฟื่องเลื่องลือ	ร้านชื่อพญารามคำเหงใจ ฯ
งมฉายได้กากเดนฝรั่งเสส	มอมประเทศสยามระยาใหญ่
เล็กของดีปู่ย่าท่วยไทย	ชี้ฝรั่งใหม่หอมหมาซ่าไทยแลน ฯ
ไทยเก่าเขาทับศัพท์แลนระยา	ว่าเหยี้ยต่ำซ้ำสามานย์แสน
บ้างเรียกตะกวดดูถูกดแคลน	แลนแปลว่าเหยี้ยนำเสียใจ ฯ

ยุคนั้นนักปราชญ์ฉลาดแหลมมาก	อยากเลียฝ่าตีนผู้ยิ่งใหญ่
ขมขื่นจุดคราภาษาไทยไป	ขุนไก่อ้น่ากินเพชรพลอย ฯ
ไก่อइनสู้รู้ศิลปะศาสตร์	ชาติสูงปลาลาปลาต่ำต้อย
นึกถึงไทยสมัยนั้นกระจ้อย	เศร้าสร้อยถูกปล่อยตามยถากรรม ฯ
ปากพูดมากไปสองไพเบี้ย	นิงเสียตำลึงทองคำล้ำ
โง่ปากบอนสอนนกจ่า	ไม่คำคำบุราณหวานกำไร
เทญโลกชี้หลังว่าง้งบ้า	หาละอายชายหน้าสักกนิดไม่
ใครเฉลียวฉลาดเร่งปราดเปรี๊งไป	ช้าน้อยไซ้รับขัดขบสยบนา ฯ

(อังคาร กัลยาณพงศ์, ๒๕๑๖ : ๕๘ - ๕๙)

กวีวิพากษ์วิจารณ์ จอมพล ป. พิบูลสงคราม “ผู้นำ” ในสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ ผู้ที่สร้าง “ไก” อันเป็นป็นักษัตริย์เป็นสัญลักษณ์ประจำตัว ในคำประพันธ์ข้างต้น กวีจึงกล่าวถึง “ไก” พร้อมคำบริภาษเพื่อแสดงออกถึงความไม่พอใจ เป็นต้นว่า “ขุนไก่อ้น่ากินเพชรพลอย” หรือ “ไก่อइनสู้รู้ศิลปะศาสตร์” โดยเฉพาะวรรคที่ว่า “ขุนไก่อ้น่ากินเพชรพลอย” ที่นอกจากจะบริภาษ “ขุนไก” ว่า ละโมบถึงขั้น “บ้า” ในเพชรพลอย หรือวัตถุล้ำค่าแล้ว กวียังเชื่อมโยงกับสำนวน “ไกได้พลอย” อันสื่อความหมายถึง ผู้ที่ไม่รู้จักคุณค่าของสิ่งล้ำค่า แม้นได้ครอบครองก็หาประโยชน์มิได้ สอดรับกับทัศนะที่กวีต้องการสื่อถึงการวิพากษ์วิจารณ์จอมพล ป. พิบูลสงคราม ว่าไม่รู้จักคุณค่าของภาษาไทยที่ดำรงเอกลักษณ์ความเป็นไทยมาช้านาน ด้วยการ “อวดฉลาดสู้รู้เรื่องหนังสือ เปลี่ยนภาษาให้เฟื่องเสียงลือ” เพียงเพราะความต้องการจะได้ชื่อว่าเป็นผู้ประดิษฐ์อักษรไทยอย่าง “พญาราม” หรือ พ่อขุนรามคำแหง ซึ่งความคิดดังกล่าวปรากฏชัดเจนในบทละครเรื่อง อานุกาพพ่อขุนรามคำแหง^{***}

ยิ่งไปกว่านั้น กวียังแสดงความไม่เห็นด้วยกับการเปลี่ยนชื่อเรียกประเทศจากสยาม (Siam) เป็น ไทยแลนด์ (Thailand) เนื่องจากเป็นคำพ้องเสียงระหว่าง “แลนด์” (Land) ในภาษาอังกฤษที่แปลว่าแผ่นดิน หรือดินแดน กับ “เลน” ที่แปลว่าตะกวด (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๖ : ๑๐๒๔) กวีจึงกล่าวว่า “เลนแปลว่าเหียน่าเสียใจ”

^{***} ทักษิณ เจริญศิริ กล่าวว่า ตัวอย่างหนึ่งของบทละครที่แสดงให้เห็นประชาชนดูเพื่อส่งสอนควบคู่ไปกับแนวทางต่างๆ ที่จอมพล ป. พิบูลสงครามต้องการ โดยเฉพาะความพยายามที่จะให้ประชาชนคิดว่าตนเป็นพ่อขุนรามคำแหง ในบทละครที่มีชื่อว่า อานุกาพพ่อขุนรามคำแหง ซึ่งหลวงวิจิตรวาทการเป็นผู้ประพันธ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๗ (ทักษิณ เจริญศิริ, ๒๕๔๘ : ๑๑๓ - ๑๑๔)

นอกจากบริภาษ “ท่านผู้นำ” แล้ว กวียังวิพากษ์วิจารณ์นักปราชญ์ที่ “อยากเลียฝ่าตีนผู้ยิ่งใหญ่” เห็นด้วยกับนโยบาย “ชมชื่นจุดคร่าภาษาไทย” ด้วยการปรับเปลี่ยนวิธีการเขียน วิธีการสะกดคำ ตัดตัวอักษร (โปรดดูรายละเอียดในบทที่ ๓ หน้า ๘๖ - ๘๘)

ในตอนท้ายกวีจึงกล่าวประชดประชันโดยการอ้างถึงสำนวนพูดไปสองไพเบี้ย นิ่งเสียตำลึงทอง อันสื่อความหมายถึงความเปล่าประโยชน์ที่จะพูดอะไรมาก เมื่อไม่มีใครรับฟังความคิดเห็น และกล่าวว่า ตนเองโง่บัดซบ ยอมให้ “โลกชี้หลังว่างับ้า” ยอมเป็นผู้ล่าหลัง ไม่ขอทำตาม “ผู้นำ” อย่างนักปราชญ์ผู้ฉลาดหลักแหลมอื่นๆ เพราะด้วยกำลังเพียงน้อยนิดที่ไม่อาจปรับเปลี่ยนสิ่งใดๆ ในสมัยนั้นได้ จำต้องปล่อยให้ประเทศชาติเป็นไปตามยถากรรม

จะเห็นว่า ผู้อ่านที่เข้าใจสำนวน เรื่องราวของบุคคล และเหตุการณ์ที่กวีอ้างถึง จะเข้าใจความสัมพันธ์ของการสื่อสารถึงความรักความห่วงใยในภาษาและวัฒนธรรมไทยของกวีที่มีพลังกระทบใจมากยิ่งขึ้น

จากการวิเคราะห์แสดงให้เห็นว่า ในการสื่อสารถึงความรักความห่วงใยในศิลปวัฒนธรรมไทย กวีใช้กลวิธีการอ้างถึงที่หลากหลาย คือ การอ้างถึงวรรณกรรมอื่น การอ้างถึงเพลงพื้นบ้าน การอ้างถึงบุคคล และการอ้างถึงเหตุการณ์ ที่ล้วนมีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงเรื่องราวที่สัมพันธ์กับทัศนะและสารที่กวีต้องการสื่อ ตลอดจนถ่ายทอดอารมณ์ของกวีที่แสดงออกถึงความรักความภาคภูมิใจในมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ อันเป็นการแบ่งปันอารมณ์ความภาคภูมิใจระหว่างกวีกับผู้อ่าน นอกจากนี้ ยังแสดงออกถึงความไม่พึงพอใจด้วยการเสียดสี วิพากษ์วิจารณ์สังคมที่ไม่ใส่ใจเรียนรู้และอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมอันจะส่งผลถึงการสร้างพลังกระทบใจให้ผู้อ่านเกิดความตระหนักถึงปัญหาดังกล่าว

๔.๓. การวิพากษ์วิจารณ์สังคม

สารสำคัญประการหนึ่งของนิราศสมัยใหม่คือการเสนอแนะปัญหาของเพื่อนมนุษย์ ด้วยพันธกิจที่มุ่งหวังจะจรรโลงจิตใจและปัญญา พัฒนาระบบคุณธรรมและจิตวิญญาณการเพื่อดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ด้วยผัสสะที่ละเอียดอ่อนของกวีเมื่อเห็นปัญหาจะทำให้เกิดอารมณ์สะเทือนใจและกลั่นกรองออกมาเป็นถ้อยคำ ปลูกเร้าให้เพื่อนมนุษย์ร่วมสังคมตระหนักถึงปัญหาและใส่ใจแก้ปัญหอย่างจริงจัง

จากการศึกษานิราศสมัยใหม่ทั้ง ๗ เรื่อง พบว่า แม้ช่วงเวลาในการแต่งและตีพิมพ์เผยแพร่ระหว่างเรื่องที่เก่าที่สุดคือ **ลำนางฤๅกระดิง** ที่ตีพิมพ์เผยแพร่ครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๕๑๒ กับเรื่องใหม่ที่สุด คือ **โคลงนิราศแม่เมาะ** ที่ตีพิมพ์เผยแพร่ครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๕๕๐ จะมีระยะเวลาห่างกันกว่า ๓ ทศวรรษ แต่ทว่ายังคงชี้ให้เห็นถึงวัฏจักรแห่งปัญหาที่ยังคงวนเวียนไปมาอย่างไม่สิ้นสุด ทั้งนี้เพราะมีที่มาจากความตกต่ำทางจิตวิญญาณคุณธรรม และความตกต่ำทางปัญญา วัฏจักรแห่งปัญหาต่างๆ นั้น พอจะประมวลได้ดังนี้

๔.๓.๑. ปัญหาการหลงอยู่ในอวิชชา

การหลงอยู่ในอวิชชาคือการไม่สามารถแยกแยะดีชั่วของมนุษย์ เป็นความตกต่ำทางสติปัญญาที่ชวนให้สะเทือนใจเป็นอย่างยิ่ง ในมำก้านกล้วย บท “นรกของเรา” เป็นการเสียดสีมนุษย์ผู้ถูกอวิชชาครอบงำเห็นผิดเป็นชอบได้อย่างชัดเจน ดังนี้

นรกเราสบายดินะที่รัก

ยิ่งอยู่นานยิ่งตระหนักทั้งร้อนหนาว

ดูโน่นซี ฟ้านี้ยังมีดาว

สิ่งประโลมรวดราวจนเรื่องไร

นรกเราสงบดินะที่รัก

ขุมพำนักเย็นชืดทั้งมืดไหม้

เรายังรักที่นี้กว่าที่ใด

สุขเพลิงกัลป์กลางใจอยู่อาจิด

นรกเรารุ่งดินะที่รัก

อาณาจักรแผ่ขยายไม่สุดสิ้น

ธุรกิจการค้าทำมาหากิน

อาบเหงื่อเพื่อผดุงถิ่นนรกานต์

นรกเราอุดมดินะที่รัก

เด็ดยอดจิวก็เป็นผักอร่อยหวาน

เก็บหนามไหนไพรผาผกาธาร

ต้มแรงกาเป็นอาหารอันโอชะ

นรกเรงามดินะที่รัก

เกิดท่องเที่ยวทวยทักอิสระ

เด็ดดอกไม้จากปลายดอกทุกวาระ

แหวกว่ายน้ำในกระทะทุกคืนวัน

เรารักกันที่นั่นะที่รัก

ขอพึ่งพักชั่วชีวิตอันแสนสั้น

ฝากรักในนรกานต์ธารโลกันต์

ใครพรากเราสู่สวรรค์...ฉันไม่ยอม!

(ไพโรรินทร์ ขาวงาม, ๒๕๕๒ : ๑๔๘ - ๑๔๙)

กวีอ้างถึง “นรก” เพื่อประชดสังคม กล่าวคือ ในความเป็นจริงสังคมมีแต่ความเลวร้ายเปรียบได้กับ “นรก” แต่กวีกลับแสวงหาใจชื่นชมว่า “นรก” แห่งนี้สุขสบายดี ผู้อ่านที่มีความรู้เกี่ยวกับนรกภูมิจากไตรภูมิภาย่อมจะเกิดความสะเทือนใจในสารที่กวีต้องการสื่อเป็นอย่างยิ่ง

นอกจากนี้ กวียังสะท้อนทัศนคติที่ชัดเจนว่า อวิชาของมนุษย์ในยุคสมัยแห่งวัตถุนิยมนั้นทำให้มนุษย์เกิดความรู้สึกว่านรกของเรามีความสบาย สงบ รุ่งเรือง อุดมสมบูรณ์ และงดงาม และมนุษย์ยังรักนรกยิ่งกว่าที่ใด และยอมทนทุกข์ลำบากเพื่อรักษานรกนี้ไว้ จนท้ายที่สุดมนุษย์ถึงกับเลือกที่จะอยู่ใน “นรก” มากกว่า “สวรรค์”

กวีอ้างถึง “โลกันต์” หรือ โลกันตนรกที่มีแต่ความมืดมิด เพราะนรกขุมนี้อยู่นอกกำแพงจักรวาลซึ่งแสงสว่างจากพระอาทิตย์และพระจันทร์ไปไม่ถึง (กรมศิลปากร, ๒๕๓๙ : ๓๕) เพื่อสื่อว่ามนุษย์ในยุควัตถุนิยมนี้เป็นผู้มืดบอดและมัวเมาไปกับกิเลส ปราศจากดวงตาเห็นธรรม เพราะมนุษย์รักและเลือกที่จะอยู่ในนรก ดังในคำประพันธ์ที่ว่า “ยังรักที่นี้กว่าที่ใด สุมเพลิงกัลป์กลางใจอยู่อาจิดน” และ “ใครพรากเราสู่สวรรค์...ฉันไม่ยอม”

ความสะเทือนใจของบทกวีบทนี้ นอกจากจะสะท้อนความสิ้นหวังในคุณธรรมความดีงามทั้งปวงในโลกปัจจุบันด้วยการประชดชะตาชีวิตตนเองว่ามีความสุขสบายในสังคมที่เลวร้ายเปรียบดั่งกับ “นรก” แล้ว ยังเป็นการสะท้อนความตกต่ำทางจิตวิญญาณและปัญญาของมนุษย์ในยุคสมัยแห่งวัตถุนิยมที่ปราศจากดวงตาเห็นธรรมไม่อาจกล้าหาญที่จะทวนกระแสกิเลสและอวิชาไปได้

๔.๓.๒. ปัญหาการล่มลงในกิเลส

การล่มลงในกิเลสของมนุษย์ ทั้ง โลกะ โทสะ โมหะ คือกิเลสที่ทำให้จิตใจเศร้าหมอง เกิดจากความหลงผิดด้วยคิดว่าเป็นความสุขในชีวิต แท้ที่จริงเป็นความสุขอันจอมปลอม ในลำนำฎกระติง บท “รถเร็วลิวปลิวลม” กวีแสดงทัศนะวิพากษ์วิจารณ์ถึงความตกต่ำทางปัญญาและจิตวิญญาณของมนุษย์ที่หลงอยู่กับความสุขอันจอมปลอมทั้ง โภคทรัพย์ อำนาจ วาสนา และกามราคะ อย่างไม่รู้จักพอ และที่สำคัญคือที่มาซึ่งความสุขดังกล่าวล้วนมาจากการประพุดิมิชอบทั้งการทำลายธรรมชาติ การทุจริตคอร์รัปชั่น การเกี่ยวข้องกับยาเสพติด และอำนาจอิทธิพลมืด ยิ่งไปกว่านั้น กวียังแฝงการวิพากษ์วิจารณ์ถึงการเลียนแบบค่านิยมตะวันตกโดยเฉพาะอเมริกา แม้แต่เรื่องอาหารการกิน ดังนี้

พอค้ำให้นำเสียบ้านนอก
สัมปทานป่าไม้เหมืองรุ่งเรือง
ค้ำเข้าเข้าหอสีขอลิงค์
ราตรีอิงมีกลางแสงจันทร์

ขอแหวนทองแดงทองคำด้วย
แถมใส่กรอกหมูแฮมทุกค้ำเข้า
ขอรับจับจองฆ่าป่าสงวน
งก้งำทำงานงาไต้ดิน

ขอรถเก๋งใหญ่ใหม่งามหรู
วิมานสีชมพูชู่เข้ามา

โ้ขออมอร์ฟินฝิ่นกัญชา
เพื่อเพิ่มพลังขยันหมั่นทำการ

ขออมเมืองเหมาเอากำไร
สร้างพรรคอันธพาลอเนกอนันต์
จันทร์เจ้าว่าข้าเต็มใจล้ำ
จงทำน้ำดี ทำดีดี

เข้าออกหลังคฤหาสน์ฟูเฟื่อง
เรื่องทรัพย์นับล้านหวานโคตรมัน ๕
อบนวดซึ่งแสนห้าร้อยสวรรค์
เลี้ยงรับขวัญใหม่ไซโยยาว ๕

เพชรเม็ดรุ่งสวดยนะจันทร์เจ้า
อิมอะคร้าวเชี่ยวชาญงานการกิน ๕
สวนยางเหมืองใหญ่จับไว้สิ้น
เพื่อเพชรนิลสินทรัพย์นานา ๕

พร้อมตู้เย็นทีวีแอร์ฟ้า
เจ็ดโคตรซารองรับรับทาน ๕

มาให้อเมริงส์ห้าร้อยล้าน
งานคอร์รัปชั่นมันสุดมัน ๕

ตั้งอั้งยี่ใหญ่โตโก้มหันต์

ปฏิวัติตัวเองฉับพลันทันที ๕

สูเร่งทำน้ำดีเร็ววี

เพื่อพุงล้นปรีเจ็ดโคตรเลย ๕

(อังคาร กัลยาณพงศ์, ๒๕๑๖ : ๔๑ - ๔๒)

กวีอ้างถึงพฤติกรรมของข้าราชการ เสนาอำมาตย์ จากกาพย์พระไชยสุริยาที่ว่า “ค้ำเข้าเข้า แต่หอ ฝ่ำสีขอล่อกามา” (พ.ณ. ประมวลฎมารค, ๒๕๑๙ : ๓๓) ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ทำให้เมืองสาวัตติต้องล่มจม เกิดอาเพศ เกิดน้ำป่าไหลท่วมเมือง ฝ่ำป่าอาละวาด ทำให้ชาวเมืองล้มตายเป็น

จำนวนมาก การอ้างถึงในลักษณะนี้มีส่วนทำให้การสื่อสารมีพลังยิ่งขึ้น ด้วยการเชื่อมโยงสารสำคัญจากกาพย์พระไชยสุริยามาสู่บทกวีของตน ซึ่งสอดคล้องกับเนื้อหาที่กำลังวิพากษ์วิจารณ์สังคมที่ถูกกิเลสตัณหาครอบงำ พร้อมทั้งส่งสัญญาณเตือนว่า หากสังคมยังคงเป็นเช่นนี้ต่อไปอนาคตก็อาจมีจุดจบเช่นเดียวกับเมืองสาวัตถีเช่นกัน

นอกจากนี้ กวียังอ้างถึงเพลงร้องเล่น คือ เพลงจันทร์เจ้า เพื่อเสียดสีความต้องการที่ไม่สิ้นสุดของมนุษย์โดยเนื้อหาในบทเพลงร้องจันทร์เอยจันทร์เจ้านั้น แสดงออกถึงความไร้เดียงสาของเด็กที่ร้องขอสิ่งของต่างๆ จากพระจันทร์ ไม่ว่าจะเป็น ข้าวแกง แหวนทองแดง ช่างม้า หรือแม้แต่ยายชูงายเกิด ผู้ที่จะมาเลี้ยงดู โดยในคำประพันธ์ข้างต้นมีการขยายความต้องการออกไปมากมาย เป็นต้นว่า “ขอแหวนทองแดงทองคำด้วย เพชรเม็ดรุ่งสวย” “แกมได้กรอกหมูแฮม” “ขอรับจับจองฆ่าป่าสงวน” “ขอรถเก๋งใหม่งามหรู พร้อมตู้เย็นทีวีแอร์” “ขอเมอร์ฟีน์ผืนกัญชา” ตลอดจน “ขออมเมือง” ซึ่งล้วนแสดงถึงความโลภที่ไม่สิ้นสุด กวีจึงใจให้พระจันทร์เต็มใจตอบรับคำขอต่างๆ เพราะพระจันทร์ในฐานะผู้เสกสรรสิ่งต่างๆ ที่ขอในเรื่อง คือ ชำราชากรผู้มีอำนาจในการให้ “สัมปทาน” ต่างๆ ซึ่งล้วนได้รับผลประโยชน์ตอบแทนในการให้นั้นๆ ด้วย

ในบางกอกแก้วกำศรวล บทที่ ๖๖ – ๗๑ มีการอ้างถึงบทฝักนางจากกำศรวลโคลงตัน ที่นอกจากจะเชื่อมโยงความคิด ความหวังเหนงนางจนไม่อาจไว้วางใจที่จะฝักนางไว้ที่ใดแล้ว กวียังแสดงทัศนคติวิพากษ์วิจารณ์ความลุ่มหลงในกิเลสต่างๆ ของมนุษย์ ดังนี้

โคมเจ้าจ๊กฝักไว้	พิบูลพิบัติ บาปแฮ
ท่านยุ่งงานจักรพรรดิ	เก่งกล้า
อยากผ่านพิภพสยามรัฐ	ยิ่งใหญ่ ฮะฮา
ลอกกากนไปเลียนบ้า	ชั่วช้าฝรั่งสกุล ฯ
โคมสาวจ๊กซ่อนไว้	วังสฤษดิ์ ดีฤฯ
เกรงปนเปื้อนกามฤทธิ์	มั่วร้าย
สอพลอหม่อสรพิช	จำเอก มหีมา
ชำมขื่นโคมใหม่	เน่ามั่วยชะเลกาม ฯ
โคมแม่จ๊กฝักไว้	อยุธยา ดีฤฯ
เกรงสัตว์ป่าพม่าหมา	หมูร้าย
จุดคร่าข่มขื่นสา-รพัตถอย	ทำแล
สถาปแห่งชาติพม่าให้	หม่นใหม่ฉิบหาย ฯ

โหมน้องจักฝากน้ำ	ใจนาง เองๆ
เกรงเช่นน้ำค้างสาง	เสื่อมลิน
กลอกกลิ้งอย่างเพชรวาง	รุ่งร่วง งามแฮ
แต่ครู่เดียวแตกดิน	เชื่อได้หมายไหน ฯ
ไฉ่ศรีนวลทิพย์แก้ว	กินรี พี่เอ๋ย
ฝากเทพให้ธรณี	ฝากฟ้า
สามโลกหล่มโลกีย์	ฤาเชื่อ
โหมแม่ฝากป่าช้า	ขอบแท้อาถรรพณ์ ฯ
นับวันจักจากเจ้า	ลิปลับ
ไปชั่วเดือนดาวดับ	หมดฟ้า
เข็ดหลาบไม่รักกับ	อสรพิษ
ชื่อวานางในหล้า	แมนแล่นรอกานต์ ฯ

(อังคาร กัลยาณพงศ์, ๒๕๒๑ : ๔๑ - ๔๓)

การอ้างถึงบทฝากนางจากกำสรวลโคลงต้นเป็นการส่งผ่านความคิดเรื่องความรัก ความห่วงใย และความหวงแหนของกวีที่มีต่อนางผู้เป็นที่รัก ในคำประพันธ์ข้างต้น กวีแสดงความรักต่อนางด้วยคำเรียกนางว่า “ศรีนวลทิพย์แก้วกินรี” และกวียังคงแสดงความลังเลใจไม่อาจตัดสินใจที่จะฝากนางไว้กับที่ใดหรือบุคคลใดได้เลยเพราะทุกแห่งล้วนถูกครอบงำด้วยกิเลสโลกีย์ จนไม่อาจเชื่อถือบุคคลใดได้ดังที่กวีกล่าวว่า “สามโลกหล่มโลกีย์ ฤาเชื่อ” ครั้นที่จะฝากนางไว้กับจิตใจของนางเองอันเป็นทางแก้ปัญหาลังเลใจที่กวีโบราณเคยทำนั้น ก็มิอาจทำได้ เพราะเกรงความหวั่นไหวในจิตใจของนางยามถูกกิเลสรอบข้างกระทบ สุดท้ายจึงมีความคิดที่จะฝากนางไว้กับ “ป่าช้า” คือสถานที่เก็บศพ ปราศจากชีวิต และอารมณ์อันเป็นกิเลสที่จะมากระทบจิตใจที่บริสุทธิ์ของนางได้

นอกจากการอ้างถึงบทฝากนางจากกำสรวลโคลงต้นแล้ว กวียังอ้างถึงบุคคล ไม่ว่าจะเป็น จอมพล ป. พิบูลสงคราม และจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เพื่อเชื่อมโยงพฤติกรรมของบุคคลเหล่านั้น กับเนื้อหา กวีกล่าวถึงความคิดที่จะฝากนางไว้กับ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ด้วยการอ้างถึงคำว่า “พิบูล” แต่กวีก็คิดว่าท่านคงจะยุ่งกับงานการปกครอง การไฝหาและหลงใหลในอำนาจจนมิอาจดูแลนางได้ ครั้นจะฝากนางไว้ที่ “วังสฤษดิ์” โดยอ้างถึงจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็ไม่อาจวางใจได้ เนื่องจากจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้มีภรรยามาก ดังที่ ทักษิณ เฉลิมเตียรณ กล่าวถึงบ้านพักและบรรดาสตรีในชีวิตของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ไว้ว่า

จอมพลสฤษดิ์อยู่ที่บ้านซึ่งเป็นฮาเร็ม ซึ่งท่านผู้หญิงวิจิตราไม่สามารถเข้าไปได้ จอมพลสฤษดิ์มักใช้เวลาอยู่กับบรรดานางบำเรอ จอมพลสฤษดิ์ ยังมีภรรยาน้อยอื่นๆ ซึ่งมีบ้านอยู่ในกรุงเทพฯ หลายแห่งที่จอมพลสฤษดิ์สั่งให้สร้างให้โดยทั่วๆ ไปแล้ว จอมพลสฤษดิ์จะยังไม่ให้กรรมสิทธิ์ที่ดินเหล่านั้นแก่บรรดาภรรยาน้อยจนกว่าจะพิสูจน์ให้เห็นว่าเป็นผู้ที่ซื่อสัตย์ ส่วนมากจอมพลสฤษดิ์จะใส่ชื่อนายทหารคนสนิทคนหนึ่งให้ถือกรรมสิทธิ์ (ทักษ์ เฉลิมเตียรณ, ๒๕๔๘ : ๔๐๔)

จะเห็นว่า “วังสฤษดิ์” ก็มีใช้สถานที่ที่กวีจะตัดสินใจฝากนางไว้ได้ด้วยเกรงความลุ่มหลงในกามคุณจากบุคคลในสถานที่นั้นจะทำให้นางต้องพลอยมัวหมองไปด้วย ครั้นกวีจะฝากนางไว้กับ “อยุธยา” ก็เกรงจะถูกคุกคามทำร้ายจากข้าศึกศัตรูคือ “พม่า” ดังปรากฏมาแล้วในประวัติศาสตร์เมื่อคราวเสียกรุงศรีอยุธยา

การที่กวีแสดงความลังเลใจ ไม่อาจตัดสินใจและไม่อาจเชื่อใจว่าจะฝากนางไว้ที่ใดแม้กระทั่งจิตใจของนางเองนั้น มิได้หมายความว่ากวีไม่ให้เกียรตินาง ผิดแปลกจากกวีโบราณที่สุดท้ายจะฝากนางไว้กับตัวนางเอง ทั้งนี้เพราะ กวีเข้าใจธรรมชาติของมนุษย์ว่า มนุษย์ย่อมถูกอิทธิพลจากสังคมรอบข้างกำหนดชีวิต มากบ้าง น้อยบ้าง แตกต่างกัน กระทั่งจิตใจที่อ่อนไหว อ่อนโยนของนางก็เช่นกัน เมื่อมีสิ่งเร้าจากภายนอกมากกระทบย่อมหวั่นไหวไปได้

ในท้ายที่สุด กวีได้สังเกตเห็นสังขารมว่า ผู้ที่ลุ่มหลงอยู่กับกิเลสต่างๆ ไม่ว่าจะมีความหลงใหลในอำนาจและกามคุณทั้งปวงทำให้เกิดความทุกข์ เป็นสิ่งที่ไม่ควรเข้าไปเกี่ยวข้องหรือทุ่มเทมอบความรักด้วย จะเห็นว่ากวีกล่าวถึงนางในอารมณ์ที่เปลี่ยนไป กวีถึงกับ “เซ็ดหลาบ” กับความรักที่ทุ่มเทให้กับนางผู้หลงใหลในวัตถุนิยมที่กวีเปรียบเป็น “อสรพิษ” และทำให้กวีค้นพบว่า ความรัก โลก โกรธ หลง ทำให้เกิดความทุกข์ร้อนในจิตใจเช่นเดียวกับการอยู่ในขุมนรก

การลุ่มหลงในอำนาจและการไฝหาอำนาจ เป็นกิเลสอีกประการหนึ่งที่มนุษย์ลุ่มหลงเป็นอย่างมาก อังคาร กัลยาณพงศ์ เป็นกวีผู้หนึ่งที่เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงการปกครองของคณะราษฎร เป็นการกระทำเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว จึงวิพากษ์วิจารณ์ และบริภาษอย่างรุนแรงในลำนำฎกระดิ่ง บท “ปางกษัตริย์” และบท “มนุษย์ธรรม” ว่า

หวานคอแรงเอ๋ยคอร์ปชั้น	ทวิปฉันทินกันอยู่ฟูเฟื่อง
คณะราษฎรรับชาติจันรุ่งเรือง	ล้วนเรื่องเห็นแก่ตัวโคตรตน ฯ
คางคกขึ้นวอชูคอสง่า	บ้าเหี้ยญตราเป็นจอมคนต้น
ลอกกากฮิตเลอร์เชอเหลือล้น	ผลิตผลคือจบเสร็จเผด็จการ ฯ
ใครขโมยไทยทรัพย์อดีตกษัตริย์	แหวนเพชรรัตนสร้อยสังวาลหวาน
รักชาติบังหน้าช่าอันธพาล	สามานย์หน้าด้านทำผู้ดี ฯ

(อังคาร กัลยาณพงศ์, ๒๕๑๖ : ๕๙ - ๖๐)

ยี่สิบสี่มิถุนา ฯ ฟ้าผ่าชาติ	คณะราษฎรบ้าอำนาจฤสว
ทำเพื่อโคตรตนเองรำรวย	ชาติไทยจะม้วยด้วยเผด็จการ ฯ
หลงแต่กินกากขี้คาวคิดฝรั่ง	ให้ไทยคิดมั่งเถอะดิรัจฉาน
งกโลกแต่ปริญญานำรำคาญ	แท้สามานย์กากขี้ยุโรป ฯ
ปลุกประชาธิปไตยจอมปลอม	อ้อมค้อมเพื่อตัวเองเบ่งกล้า
คณะราษฎรทำอะไรบ้างนา	ที่ฟ้าไทยดีขึ้นไม่เคยมี
มีแต่ขุนลูกสมุนร้ายไว้ฆ่า	ราษฎรท้วนหน้าดูซกซกผี
ยโสโอหังฆ่าตาชาติตาปี	ทั้งนี้เพราะหัวหน้าสามานย์ระยำ ฯ
.....
นี่หรือระบอบประชาธิปไตย	โฉนดสยดสยของพองชนสะท้าน
เหตุเพราะโรคคณะราษฎรเริงสรวย	ล้างผลาญบ้านเมืองเลื่องลือไกล ฯ

(อังคาร กัลยาณพงศ์, ๒๕๑๖ : ๖๐ - ๖๑)

กวีกล่าวถึงสำนวน “คางคกขึ้นวอ” ซึ่งความหมายว่า คนที่มีฐานะต่ำต้อยเมื่อเกิดมีฐานะสูงขึ้นก็แสดงกิริยาอวดดี ลืมตัว เชื่อมโยงถึงบุคคลคือ คณะราษฎร และเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ เพื่อวิพากษ์วิจารณ์และบริภาษการกระทำของคณะราษฎร ที่กวีเห็นว่าเป็นการกระทำที่ “บ้าอำนาจ” “รักชาติบังหน้า” “ปลุกประชาธิปไตยจอมปลอม” “ขโมยทรัพย์อดีตกษัตริย์” “ล้างผลาญบ้านเมือง” นอกจากนี้ กวียังอ้างถึง “ฮิตเลอร์” ผู้นำเผด็จการนาซี เพื่อเชื่อมโยงประวัติชีวิตและการขึ้นสู่อำนาจที่คล้ายกันกับคณะราษฎร ผู้อ่านที่มีภูมิรู้เกี่ยวกับเหตุการณ์การก่อการของคณะราษฎรก็จะเข้าใจสาเหตุของการแสดงอารมณ์ความรู้สึกที่เกี่ยววราวดของกวีได้อย่างลึกซึ้ง

การที่กวีกล่าวว่า “ลอกกากฮิตเลอร์” หรือ “กินกากซีคาวคิดฝรั่ง” เพราะกลุ่มบุคคลที่เรียกว่า คณะราษฎรนั้นเกิดจากการรวมกลุ่มกันของนักเรียนทหารที่ไปศึกษาในทวีปยุโรป และเล็งเห็นว่า ประเทศไทยควรเปลี่ยนแปลงการปกครอง และเมื่อพิจารณาวิธีการขึ้นสู่อำนาจของฮิตเลอร์และการขึ้นสู่อำนาจของคณะราษฎรก็เป็นวิธีการปฏิบัติยึดอำนาจเช่นกัน ยิ่งไปกว่านั้น การปกครองด้วยอำนาจทหารในทุกด้านคล้ายกับการเป็นเผด็จการทางทหารเช่นเดียวกับฮิตเลอร์ ผู้นำนาซีอีกด้วย การอ้างถึงฮิตเลอร์จึงเป็นการถ่ายโยงประสบการณ์จากเรื่องหนึ่งสู่อีกเรื่องหนึ่งอย่างมีนัยยะแบบคาย

เหตุการณ์การยึดอำนาจเปลี่ยนแปลงการปกครองของคณะราษฎรเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ แม้จะไม่มี การสูญเสียเลือดเนื้อ เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงยอมสละราชสมบัติ แต่การอ่านประกาศของคณะราษฎรฉบับที่ ๑ ที่มีถึงราษฎรทั้งหลายของพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา หัวหน้าคณะราษฎร มีสาระสำคัญโจมตีพระมหากษัตริย์ และเจ้านายในราชวงศ์จักรีอย่างก้าวร้าวรุนแรงอย่างที่มีเคยปรากฏมาก่อนในประวัติศาสตร์ไทย ยังความรังเกียจและโทมนัสพระราชหฤทัยและพระทัยแก่พระมหากษัตริย์และเจ้านายในราชวงศ์อย่างที่สุด

ข้อความตอนหนึ่งในประกาศโจมตีพระมหากษัตริย์และเจ้านายในราชวงศ์จักรีอย่างก้าวร้าวรุนแรง มีดังนี้

เมื่อกษัตริย์องค์นี้ได้ครองราชย์สมบัติสืบต่อพระเชษฐานั้นในขั้นต้นราษฎรได้หวังกันว่ากษัตริย์องค์ใหม่นี้คงจะปกครองราษฎรให้ร่มเย็น แต่การกระทำเป็นไปตามความหวังที่คิดไม่ กษัตริย์ทรงอำนาจอยู่เหนือกฎหมายตามเดิม ทรงแต่งตั้งญาติวงศ์และคนสอพลอไร้คุณงามความรู้ให้ดำรงตำแหน่งที่สำคัญๆ ไม่ทรงฟังเสียงราษฎร ปล่อยให้ข้าราชการใช้อำนาจในทางทุจริต มีการรับสินบนในการก่อสร้างซื้อของใช้ในราชการ หากำไรในการเปลี่ยนราคาเงิน ผลาญเงินทองของประเทศ ยกพวกเจ้าขึ้นให้สิทธิพิเศษมากกว่าราษฎร ปกครองโดยขาดหลักวิชา...

รัฐบาลของกษัตริย์ได้ปกครองอย่างหลอกลวง ไม่ซื่อตรงต่อราษฎร มีเป็นต้นว่าจะบำรุงการทำมาหากินอย่างไรนัยอย่างนี้ แต่ครั้นค่อยๆ ก็เหลวไปหาได้ทำจริงจังไม่ มีหน้าซำกล่าวหมิ่นประมาทราษฎรผู้มีบุญคุณเสียภาษีอากรให้พวกเจ้าได้กิน ว่าราษฎรโง่เขลาโง่เพราะเป็นคนชาติเดียวกัน ที่ราษฎร

รู้เท่าไม่ถึงเจ้านั้นไม่ใช่เพราะโง่ เป็นเพราะขาดการศึกษาที่พวกเขาปกปิดไว้ไม่ให้เรียนเต็มที่ เพราะเกรงว่าราษฎรได้มีการศึกษาก็จะรู้ความชั่วร้ายที่ทำได้ และคงจะไม่ยอมให้ทำนาบนหลังคน

ราษฎรทั้งหลาย จงพร้อมใจกันช่วยคณะราษฎรให้ทำกิจอันคงจะอยู่ชั่วดินฟ้านี้ให้สำเร็จ คณะราษฎรขอให้ทุกคนที่มีได้ร่วมมือเข้ายึดอำนาจจากรัฐบาลกษัตริย์เหนือกฎหมายที่ตั้งอยู่ในความสงบและตั้งหน้าหากิน อย่าทำการใดๆ อันเป็นการขัดขวางต่อคณะราษฎรนี้ เท่ากับราษฎรช่วยประเทศและช่วยตัวราษฎร บุตร หลาน หล่อนของตนเอง ประเทศมีความเป็นเอกราชอย่างพร้อมบูรณ์ ราษฎรจะได้รับความปลอดภัย ทุกคนจะต้องมีงานทำไม่ต้องอดตาย ทุกคนจะมีสิทธิเสมอกัน และมีเสรีภาพพ้นจากการเป็นไพร่ เป็นข้า เป็นทาส พวกเจ้า หมดสมัยที่เจ้าจะทำนาบนหลังราษฎร สิ่ง que ทุกคนพึงปรารถนาคือความสุขความเจริญอย่างประเสริฐซึ่งเรียกเป็นศัพท์ว่า “ศรีอาริย์” นั้น ก็ะบังเกิดขึ้นแก่ราษฎรถ้วนหน้า (ชัชอนันต์ สมุทวณิช และชัตติยา กรรณสูต (ผู้รวบรวม), ๒๕๑๘ : ๒๐๙ - ๒๑๑)

แน่นอนว่าราษฎรผู้จงรักภักดีและเคารพเทิดทูนในสถาบันพระมหากษัตริย์ย่อมเกิดความสะเทือนใจไม่อาจยอมรับการกระทำของคณะราษฎรเช่นเดียวกับที่กวีแสดงออก

๔.๓.๓. ปัญหาการใช้ความรุนแรง

ในการขึ้นสู่อำนาจและการครอบครองอำนาจ ย่อมไม่อาจหลีกเลี่ยงการใช้ความรุนแรงเพื่อขจัดผู้ต่อต้าน ในบท “เฮ้ย มึงว่าเจ้านายกูทำไม” ที่กวีอ้างถึงนโปเลียนเพื่อเชื่อมโยงการวิพากษ์วิจารณ์พฤติกรรมของทหารตำรวจคู่มือของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ไม่ว่าจะเป็ นพลเอกสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายทหารรุ่นน้องที่เป็นที่ไว้วางใจ พลตำรวจเอกอดุล อดุลเดชจรัส มิตรรักผู้เป็นเพื่อนตายในคราวก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ อธิบดีกรมตำรวจคู่บารมี ผู้สถาปนา “รัฐตำรวจ” อันทรงอำนาจ และบรรดา “อัศวิน” ทั้งหลายที่มักทำงานสกปรก ใช้กำลังและความรุนแรงเพื่อขจัดศัตรูส่วนตัวและศัตรูทางการเมือง เพื่อเป็นการเอาใจเจ้านายและได้รับการตอบแทนในรูปของเงินตราและยศตำแหน่ง (ทักษ์ เฉลิมเตียรณ, ๒๕๔๘ : ๑๐๙)

เขี่ยมึงว่าเจ้านายกูทำไม	นักรบเมืองเลวร้ายอะไรหรือ
จอมพลพันอัจริยะเลื่องลือ	ท่านคือเทพเจ้าอวตารมา ฯ
เลือดสัตว์ดำมีรู้จักเสีย	หน้าเนื้อเบือเบ่งเก่งกล้า
ระวังลูกระเบิดกูจะปา	ฆ่าโคตรพ่อแม่มึงทั้งเมือง ฯ
ชาติกูวีหน้าลาโง่บ้า	ฝากไว้วันหน้าจะเอาเรื่อง
มันทำให้ผู้ใหญ่ขุนเคือง	เปลืองสันตินจะกระที่บมัน ฯ
มีรู้จักตำรวจทหารหรือ	กูคือพระเจ้าอิทธิฤทธิ์มหันต์
วิเศษประเสริฐเลิศล้ำบัน-	ลือโลกมาแล้วไม่จดจำ ฯ
เช่นนโปเลียนมหาบุรุษกล้า	เก่งเลิศล้ำมนุษย์ยิ่งใหญ่อ้า
พระราชาราชฎีฉลาดแต่ระยำ	ทำอวดฉลาดวินาศนะมึง ฯ
ทุตมึงไอ้กวีมีบัดซบ	นำตบหน้าให้หน้าบูดบึ้ง
ฟังแล้วโกรธซึ่งถ่มมึงทิ้ง	ฟังตัดหัวเสียบเสียให้ระปือ
.....
กูอยากเป็นนายกรัฐมนตรี	ซี้บวงการให้ลือเลื่อง
พระศรีอารยทอรุ่งเรือง	ฟังเฟื่องคือกูรู้เสียที ฯ

(อังคาร กัลยาณพงศ์, ๒๕๑๖ : ๓๕ - ๓๗)

คำประพันธ์ข้างต้น จะเห็นว่า กวีกล่าวถึงวิธีการรุนแรงต่างๆ ที่ใช้ขจัดผู้ต่อต้านในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม หนึ่งในผู้นำของคณะราษฎร ซึ่งทักษ์ เฉลิมเตียรณ (๒๕๔๘ : ๑๐๙) กล่าวว่า “วิธีการอันรุนแรงของตำรวจเป็นที่ทราบกันดีและกล่าวขวัญถึงแต่เรื่องเหล่านี้ก็เป็นแต่เพียงเรื่องซุบซิบกันเท่านั้น การสืบสวนเป็นไปไม่ได้เพราะคดีต่างๆ ตำรวจเองเป็นฝ่ายกระทำ”

ในบทสุดท้ายมีการอ้างถึง “พระศรีอารย” นอกจากจะเป็นการอ้างถึงยุคสมัยในอุดมคติของชาวพุทธที่เชื่อกันว่าเป็นยุคแห่งความสุขความเจริญที่สุดแล้ว ยังเป็นการอ้างไปถึงข้อความในประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ ๑ ที่ความในตอนท้ายได้เรียกร้องให้ราษฎรสนับสนุนคณะราษฎรทำการรัฐประหารให้สำเร็จหรือไม่ขัดขวางการรัฐประหาร ถ้าการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นผลสำเร็จ สิ่งที่ราษฎรปรารถนาคือ “ความสุข ความเจริญอย่างประเสริฐ ซึ่งเรียกกันเป็นศัพท์ว่า “ศรีอารย” นั้น ก็จะมีบังเกิดแก่ราษฎรทั่วหน้า” (โปรดดูรายละเอียดหน้า ๑๔๗) การอ้างถึงนี้เป็น การเสียดสีพฤติกรรมที่กวีเห็นว่าเหล่าผู้นำและผลิตผลของคณะราษฎรแสดงออกในทางตรงกันข้ามกับคำประกาศข้างต้นอย่างสิ้นเชิง

ในประวัติศาสตร์การเมืองของไทยมีเหตุการณ์ต่อสู้และใช้ความรุนแรงต่อกันมากมาย เหตุการณ์วันที่ ๑๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๙ เป็นอีกเหตุการณ์หนึ่งที่มีการใช้ความรุนแรง มีผู้เสียชีวิต และสูญหายจำนวนมาก ในหมายเหตุร่วมสมัย บท “บวงสรวงครูกวี” มีการอ้างถึงโคลงกวีโบราณ เพื่อร้องทุกข์และเชื่อมโยงเหตุการณ์ในครั้งนั้น ดังนี้

<p>นบไหว้ครูกวีศรีปราชญ์ ธรณีนีเห็นเป็นพยาน</p>	<p>ประชาชาติผิดไต่ไล่ประหาร เชิญเถิดท่านเช่นฆ่าประชาชน</p>
<p>ดาบนี้หอกนี้กระสุนนี้ มิวี่ไม่ผิดดาบคืนที่คอคน</p>	<p>ผิดเราให้อภัยปีป่น เอาเลือดฉลชั่วช้าทาแผ่นดิน (ไพบุลย์ วงษ์เทศ, ๒๕๓๙ : ๓๒)</p>

กวีอ้างถึง “ศรีปราชญ์” และโคลงกวีโบราณที่เชื่อกันว่า “ศรีปราชญ์” เขียนไว้ที่พื้นดินก่อนถูกประหารชีวิต ที่ว่า

<p>ธรณีภพนี้เพ่ง เราก็ดิษขมีอาจารย์ เราผิดท่านประหาร เราบ่ผิดท่านมล้าง</p>	<p>ทิพย์ญาณ หนึ่งรา หนึ่งบ้าง เราชอบ ดาบนี้คืนสนอง (พระยาตรัง, ๒๕๔๗ : ๕๙)</p>
--	---

ตามตำนานกล่าวว่า “ศรีปราชญ์” เขียนโคลงข้างต้นเพื่อร้องทุกข์ถึงความอยุติธรรมที่ตนได้รับพร้อมสถาปนาเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชสังประหารในครั้งนั้น

การอ้างถึง “ศรีปราชญ์” และโคลงกวีโบราณ ในหมายเหตุร่วมสมัย เป็นการเชื่อมสัมพันธ์ถึงความคับข้องใจในความอยุติธรรมในการใช้ความรุนแรงด้วยการขยายจากปัจเจกบุคคลคือศรีปราชญ์ สู่สังคมที่กว้างกว่า คือ “ประชาชาติ” นอกจากนั้นยังแสดงนัยยะของการสถาปนาให้กรรมคืนสนองเช่นเดียวกันด้วย ทำให้การสื่อสารและถ่ายทอดอารมณ์ความไม่พอใจชัดเจนและมีพลังยิ่งขึ้น

ประเทศสหรัฐอเมริกา จากนั้นประเทศสหรัฐอเมริกาจึงประกาศสงครามกับผู้ก่อการร้ายทั้งหมด และพุ่งเป้าหมายไปที่ประเทศที่เป็นไม้เบื่อไม้เมออย่างประเทศอิรัก โดยเฉพาะนายซัดดัม ฮุสเซน ผู้นำประเทศ แนนอนที่สงครามนำมาซึ่งความสูญเสียของทุกฝ่าย เมื่อประเทศอิรักเป็นฝ่ายแพ้สงคราม ผู้นำถูกจับกุมตัว ในฐานะผู้แพ้สงครามยอมเป็นผู้สูญเสียมากที่สุด ชาวอิรักยอมโกรธแค้นประเทศสหรัฐอเมริกา โดยเฉพาะนายจอร์จ ดับเบิลยู บุช ประธานาธิบดีในขณะนั้น

นอกจากการจัดระเบียบความคิดผู้กระทำกับผู้ถูกกระทำดังกล่าวแล้ว กวียังชี้ให้เห็นสาเหตุของวัฏจักรที่วนเวียนเป็นดัง “เกม” ที่มวลมนุษยชาติจะต้องเผชิญหน้าอยู่นี้ล้วนมาจากการจองกรรมกับการจองเวรซึ่งกันและกันอย่างไม่สิ้นสุดนั่นเอง ยิ่งมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายผู้กระทำหรือผู้ถูกกระทำ เก็บกดความเคียดแค้น จองเวรจองกรรมกันเท่าใด ความสุขสงบ และสันติภาพย่อมไม่สามารถเกิดขึ้นบนโลกได้อย่างแน่นอน

๔.๓.๔. ปัญหาเรื่องค่านิยมและกระแสสังคม

ในบางกอกแก้วกำศรวล มีการอ้างถึงโคลงพระราชนิพนธ์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อวิพากษ์วิจารณ์ ค่านิยมและพฤติกรรมของผู้ที่หลงใหลในกระแสวัฒนธรรมต่างชาติ โดยเฉพาะลัทธิสังคมนิยม จากสหภาพโซเวียต ประเทศเวียดนาม และประเทศจีน

ไอ้มโนมอบพระเจ้า	เลนิน
แขนมอบถวายสตาลิน	เลิศจ้า
ดวงใจมอบโฮจิมินห์	เสมอพ่อ แม่แล
เกียรติศักดิ์รักของข้า	มอบไว้เงินแดง ๆ

(อังคาร กัลยาณพงศ์, ๒๕๒๑ : ๑๔๔)

คำประพันธ์ข้างต้นอ้างถึงพระราชนิพนธ์โคลงกาษิตนักรบโบราณ บทที่ว่า

มะโนมอบพระผู้	เสวยสวรรค
แขนมอบถวายทรงธรรม	เทอดหล้า
ดวงใจมอบเมียขวัญ	และแม่
เกียรติศักดิ์รักของข้า	มอบไว้แก้ตัว

(พระราชนิพนธ์ร้อยกรองร้อยเรื่องในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว : ๑๕)

การอ้างถึงข้างต้น เป็นการแสดงความผิดแผกของค่านิยมเพื่อเสียดสีพฤติกรรมของคนในสังคม ดังนี้

ความเปรียบ	ค่านิยมในอุดมคติที่ดีงามจากโคลงสุภาษิตโบราณ	ค่านิยมในกระแสลัทธิสังคมนิยม
มโน คือ ความศรัทธา	มอบแต่พระเจ้า	มอบแต่เลนิน
แขน คือ พละกำลังและความจงรักภักดี	มอบแต่พระเจ้าแผ่นดิน	มอบแต่สตาลิน
ดวงใจ คือ ความรักและความซื่อสัตย์	มอบแต่มารดาและภรรยา	มอบแต่โฮจิมินห์
เกียรติศักดิ์ คือ เกียรติและศักดิ์ศรี	เก็บรักษาไว้แต่ตนเอง	มอบแต่เงินแดง

จะเห็นว่าวีเชื่อมโยงความเปรียบกับพฤติกรรมของผู้ที่หลงใหลในลัทธิสังคมนิยมอย่างขาดสติทำให้ค่านิยมในการดำเนินชีวิตจากที่เคยดีงามก็แปรเปลี่ยนไป ถือเป็น การเสียดสีที่รุนแรงมาก เพราะแม้แต่เกียรติศักดิ์ศรีอันพึงเป็นสิ่งที่แต่ละคนต้องรักและหวงแหนเพื่อตนเองก็ไม่สามารถรักษาไว้ให้กับตนเองได้

นอกจากนั้น กวียังบริภาษสังคมที่เลียนแบบค่านิยม หลงใหล วัฒนธรรมต่างชาติอย่างขาดสติ ดังนี้

หากฝรั่งยังอยู่ยั้ง	ยืนยง
ไทยถ่อยเสมอทาสคง	ซีพด้วย
หากฝรั่งไม่วินาศลง	ลอกกาก เร็วรา
กินเหยิวซีฝรั่งม้วย	หมดสิ้นโคตรสยาม ฯ
หากเงินแดงอยู่ยั้ง	ยืนยง
ไทยถ่อยเสมอทาสคง	ซีพด้วย
เงินแดงไม่วินาศลง	ลอกกาก เร็วรา
กินเหยิวซีเจ๊กม้วย	หมดสิ้นโคตรสยาม ฯ

(อังคาร กัลยาณพงศ์, ๒๕๒๑ :๒๖๘)

คำประพันธ์ข้างต้น อ้างถึงโคลงพระราชนิพนธ์ สยามมานุสสติ ซึ่งเป็นพระราชนิพนธ์ที่พระราชทานในโอกาสที่ทรงส่งทหารอาสาไปสงครามในทวีปยุโรป บทที่ว่า

หากสยามยังอยู่ยั้ง	ยืนยง
เราก็เหมือนอยู่คง	ชีพด้วย
หากสยามพินาศลง	ไทยอยู่ ได้ฤา
เราก็เหมือนมอดม้วย	หมดสิ้นสกุลไทย

(พระราชนิพนธ์ร้อยกรองร้อยเรื่องในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว : ๑๘)

การอ้างถึงโคลงพระราชนิพนธ์สยามมานุสติ เป็นการอ้างถึงที่มีพลังในการเสียดสีและวิพากษ์วิจารณ์สังคมได้เป็นอย่างดี เพราะโคลงพระราชนิพนธ์สยามมานุสติ เป็นบทพระราชนิพนธ์ปลุกใจให้รักชาติด้วยความเปรียบว่า หากประเทศชาติไม่ว่าจะเป็นเอกราชอธิปไตยและเอกลักษณ์วัฒนธรรมตลอดจนค่านิยมที่ดั้งเดิมยังคงอยู่ ประชาชนชาวไทยก็จะสามารถมีชีวิตอยู่ต่อไป แต่ในบางกอกแก้วกำศรวล กวีบริภาษผู้ที่หลงใหลกระแสต่างชาติว่า “ไทยถ่อยเสมอทาส” จะดำรงชีวิตอยู่ได้ตราบเท่าที่ต่างชาตินั้นเจริญรุ่งเรืองและตราบเท่าที่ยังคงลอกเลียนวัฒนธรรมอย่างขาดสติ

กระแสสังคมในยุคบริโภคนิยมเป็นปัญหาที่สัมพันธ์กับค่านิยมทางสังคมที่สำคัญปัญหาหนึ่ง เพราะบริโภคนิยมเป็นที่มาของการใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือย เพื่อสนองความต้องการที่ไม่รู้จักเพียงพอของมนุษย์

ในกลอนกล่อมโลก บท “สดุดีกู๊กไก่” อ้างถึงเพลงไก่จ๋า และนิทานดาวลูกไก่ เพื่อเสียดสีสังคมในยุคบริโภคนิยม ว่า

“ไก่จ๋า...

รู้ไหมว่าเสียงใคร” ร้องให้บ้าง

ไซ้กับไก่อะไรก่อนสะท้อนทาง

คนกับไก่อะไรต่างสะท้อนคุณ

“เอ้กอีเอ้ก...”

รุ่งวิเวกสนธยาก็ว่าวุ่น

ไซ้ดาว ไซ้เจี๊ว เจี๊วจูน

ไซ้ต้ม ไซ้ตุ๋น ตอกเดิม

“กึกกึก...”

ดัมสุกซดแซบด้วยซูปเสริม
ตะไคร้ใบมะขามตำรับเดิม
ทอดอย่างสั่งเพิ่มด้วยซีพี

“ไก่อ่อย...”

เจียบเจียบ...คุ่นเคยเคนตักก็
กึกกึก...ซาบซึ่งเคเอฟซี
เกลื่อนชีวิตอุทิศพลีวิถีคน !

“หรือยินดีตายเป็นเบือเพื่อเป็นดาว ?!”

(ไพรวรินทร์ ขาวงาม, ๒๕๔๗ : ๑๓๑)

บทกวีข้างต้นอ้างถึงเพลงไก่จ๋า ด้วยท่อนแรกที่เป็นที่คุ้นหูของผู้นิยมเพลงลูกทุ่งที่ว่า “ไก่จ๋า ได้ยินไหมว่าเสียงใคร” ที่นอกจากจะเป็นการเปิดเรื่องได้อย่างน่าสนใจแล้ว ยังเป็นการเชื่อมโยงถึงเนื้อเพลงต่อจากนั้นว่า “ฟังดูเหมือนคนร้องไห้” เพื่อให้สอดคล้องกับวรรค “รู้ไหมว่าเสียงใครร้องไห้บ้าง” ที่อาจจะตีความได้ว่า เป็นเสียงร้องไห้ของมนุษย์ผู้มีจิตเมตตา สงสาร และสำนึกในบุญคุณของไก่ที่มีประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต ทั้งการทำหน้าที่เป็นนาฬิกาปลุกในยามเช้า ออกไข่ให้เป็นอาหาร กระทั่งเนื้อไก่อีกยังเป็นอาหารของมนุษย์ แต่ในสังคมบริโภคนิยมเฉกเช่นปัจจุบัน จะมีมนุษย์สักกี่คนที่ร้องไห้และสำนึกถึงบุญคุณของไก่จำนวนมากที่ต้องพลีชีวิตสนองความต้องการอย่างไม่สิ้นสุดของมนุษย์ เมื่อเป็นเช่นนี้ “คน” กับ “ไก่” ก็ไม่ได้แตกต่างกันในเรื่องของคุณธรรมในจิตใจที่แบ่งแยกระหว่างสัตว์ประเสริฐกับสัตว์เดรัจฉาน

ในวรรคสุดท้ายที่ว่า “หรือยินดีตายเป็นเบือเพื่อเป็นดาว ?!” กวีอ้างถึงนิทานเรื่องดาวลูกไก่ ที่มีเนื้อหาวว่าบรรดาลูกไก่พร้อมใจสละชีวิตพร้อมแม่ไก่แล้วได้รับอานิสงส์ไปเกิดเป็นดาวเชื่อมโยงกับการสูญเสียชีวิตของไก่เพื่อสนองความต้องการของมนุษย์เพื่อประชดชะตาของบรรดาไก่ผู้นำสงสาร

เหตุการณ์ที่ไก่ต้องสูญเสียชีวิตมากที่สุด เป็นเหตุการณ์การระบอบของใช้หวัดนก ไก่ต้องถูกกำจัดในฐานะ “พาหะ” ในจำนวนนั้นมีไก่ที่เป็นเพียง “ผู้ต้องสงสัย” จำนวนมากที่ต้องถูกกำจัดไปด้วย ยิ่งไปกว่านั้น “มหกรรมการกินไก่ระดับชาติ” ก็พรากชีวิตไก่ไปอย่างมหาศาล กวีวิพากษ์วิจารณ์สังคมช่วงนั้นไว้ในบท “ปีคน”

บางตอน, ละครลิงก็วิ่งได้
 บางตอน, ละครไก่ก็ไม่ขัน
 บางตอน, ละครคนก็แสบคัน
 บางตอน, ละครฝันก็ช่วยจริง
แพะจึงหลบหน้าไปไม่รับบาป
 เมื่อผีได้ไม่ทราบมาสู่สิง
 เชือดคนก เชือดไก่ ไม่เชือดลิง
 คนก็วุ่น ไก่ก็วิ่ง ลิงก็ดู
 เหวย... วัฏเวรพาพยากรณ์
 ตายก่อนโชคดีเสียเกิดสูง
 อหิวาตกโรคโศลกฐ์
 พิษร้ายตั้งจู่ด้วยลม
กินไก่ให้คนดูก็ดูได้
เชือดไก่ให้ลิงดูก็ดูสม
 หลอกคนให้สังคังก็สังคม
 ลิงอย่างอัญชยม... สวัสดิ์ !
 (ไพโรรินทร์ ขาวงาม, ๒๕๔๗ : ๑๓๒)

คำประพันธ์ข้างต้นอ้างถึงเหตุการณ์ใช้หวัดนกระบาด ช่วงปี พ.ศ.๒๕๔๗ – ๒๕๔๘ ตรงกับ
 ปีวอก – ปีระกา เหตุการณ์ครั้งนั้นทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ไม่กล้าบริโภคไก่ หรือสัตว์ปีกต่างๆ
 จนรัฐบาลและผู้เกี่ยวข้องต้องรณรงค์ด้วยการบริโภคไก่ให้ดูว่าหากผ่านขั้นตอนการปรุงให้สุกแล้ว
 ก็ไม่เป็นอันตราย

กวีอ้างถึงสำนวน “แพะรับบาป” เพื่อเสียดสีสังคมในช่วงเวลาดังกล่าว เมื่อคนส่วนใหญ่
 ไม่กล้าบริโภคไก่ การส่งออกไก่ไทยก็หยุดชะงัก จึงต้องสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้บริโภคทั้งไทยและ
 ต่างประเทศด้วยการจัดมหกรรมกินไก่ขึ้น ไก่จำนวนมหาศาลจึงต้องมา “รับบาป” จากความผิดที่
 ตนเองไม่ได้ก่อ เพราะนอกจากไก่จะต้องตายจากโรคระบาด ตายจากเป็นผู้ต้องสงสัยว่าติดเชื้อ
 และยังคงต้องตายเพื่อการรณรงค์สร้างความมั่นใจให้กับคนเพื่อที่จะฆ่าและบริโภคชีวิตมันอีก
 ในอนาคต

กวีจึงใจใช้ลิงและไก่อมาสื่อสาร ซึ่งนอกจากจะสอดคล้องกับป็นักษัตริย์ที่เกิดเหตุการณ์แล้ว กวียังต้องการสื่อสารถึงความสมเพชในพฤติกรรมของมนุษย์ด้วยการกล่าวถึงสำนวน “เชือดไก่ให้ลิงดู” เชื่อมโยงสัมพันธ์กับ “กินไก่ให้คนดู” ก็อาจจะตีความได้ว่ากวีเล็งเห็นถึงระดับสติปัญญาที่ไม่ได้แตกต่างกันระหว่าง “ลิง” กับ “คน” นั่นเอง

การตื่นตัวเป็นเจ้าของภาพการจัดประชุมผู้นำเศรษฐกิจเอเปค ครั้งที่ ๑๑ ประจำปี พ.ศ. ๒๕๔๖ ระหว่างวันที่ ๒๐ - ๒๑ ตุลาคม ๒๕๔๖ ณ กรุงเทพมหานคร เป็นอีกกระแสสังคมหนึ่งที่สร้างความตื่นตัวในเรื่องของภาพลักษณ์และการบ้านเมืองให้สวยงามเพื่อต้อนรับ “แขกบ้านแขกเมือง” ในครั้งนี้

ในกลอนกล่อมโลก กวีอ้างถึงเหตุการณ์การประชุมเอเปก และกล่าวถึงสำนวน “ตาน้ำพริกละลายแม่น้ำ” เพื่อเสียดสีถึงการใช้งบประมาณมหาศาลในการสร้างภาพลักษณ์ สร้างความขุลมุนวุ่นวายในเมืองหลวง แต่สิ่งที่น่าขบขันคือประชาชนไม่รู้จักและไม่เข้าใจว่าการประชุมนั้นเกี่ยวข้องกับอย่างไรกับเขาบ้าง ดังตัวอย่าง บท “ประชุมอึปริก”

พริกจากสวนอึปริกพริกเขียวสด
ตากให้แห้งแดงให้หมดทั้งกระดัง
แดงให้เหมือนหนึ่งแดงแห่งไตรรงค์
เลือดอึปริกยังคงรักชาติไทย

เพียงอึปริกไม่รู้จักเอเปก
แต่ละเป็กมันเล็กหรือมันใหญ่
ก็โอเปกเอเปกไปก็ไป
ตาน้ำพริกครกใหม่ใหญ่กว่าเดิม
หุ้นส่วนเพื่ออนาคตกำหนดหุ้น
แปรน้ำพริกเป็นทุนกำไรเสริม
โลกแห่งความแตกต่างยิ่งแตกเต็ม
แรงรู้สึกฮึกเหิมยิ่งแตกตอน

พริกจากสวนอึปริกพริกแดงแห้ง
จะใช้ชิมใช้แข่งซื้อกระฉ่อน
ชิมก็เผ็ดเด็ดดวงวราษฏร
แข่งก็ร้อนปานไฟแผละนายเอี้ย !

(ไพรวรินทร์ ขาวงาม, ๒๕๔๗ : ๑๑๕)

การอ้างถึง “เอเปก” ในบทกวีข้างต้นด้วยการสัมพันธ์กับคำที่มีเสียงใกล้เคียงกันคือคำว่า “อีปริก” ที่สื่อถึงชาวบ้านธรรมดาๆ ในบทกวี “อีปริก” มีสวนพริกและมีความรักชาติ อยากเห็นชาติเจริญรุ่งเรืองแจ่มใสเช่นทุกคน แต่ “อีปริก” ไม่รู้จัก “เอเปก” ว่าคืออะไร และมีความสำคัญกับวิถีชีวิตชาวบ้านของตนอย่างไร

เรื่องราวของ “อีปริก” เป็นการสะท้อนถึงปัญหาที่น่าขบคิดเกี่ยวกับช่องว่างทางสังคมในปัจจุบันที่แตกต่างเหลื่อมล้ำทางโอกาสและการศึกษา ที่แม้เศรษฐกิจในอนาคตจะเติบโตด้วยการมีผู้นำทางธุรกิจจากประเทศต่างๆ เข้ามาลงทุน อันเป็นเป้าหมายของการประชุมดังกล่าวก็ตาม จะสามารถกล่าวได้ว่านี่คือประโยชน์ที่คุ้มค่ากับการ “ตักน้ำพริก” ครั้งยิ่งใหญ่ในครั้งนี้ ในขณะที่ความเป็นจริงมีประโยชน์เทียบกับพริกจากสวน “อีปริก” ที่ใช้ชิมก็เผ็ดถึงใจ ใช้แข่งก็ร้อนปานไฟไม่ได้

๔.๓.๕. ปัญหาการขาดไร้คุณธรรม

สิ่งที่ทำให้มนุษย์ประเสริฐกว่าสัตว์ทั้งปวง คือ คุณธรรม ปัญหาการขาดไร้คุณธรรมจึงเป็นปัญหาที่กวีชี้ให้เพื่อนมนุษย์ตระหนักอยู่เสมอมา เนื่องจากมีมนุษย์จำนวนมากขาดไร้ความเมตตาและเอาัดเอาเปรียบผู้ที่ด้อยกว่า ดังในมัทก้านกล้วย บท “ตักตักกำสรวล” ที่กวีกล่าวถึงการใช้แรงงานเด็กในโรงงานตักตัก

ตักตักขบหน้า
ไม่ไหวตั้งแต่รำไห่
หวีดร้องในกองไฟ
ที่ไหม้ไหม้ทั้งโรงงาน
โรงงาน เหมือนโรงงก
เหมือนนรก เหมือนสุสาน
กลบฝังร่างคนงาน
ให้ร้าวรานทุกวิญญาณ
.....
พายุแห่งความโศก
กระหน่ำโลกให้โศกหนัก
เด็กเด็กจะเศร้าหนัก
เพราะเขารักตักตัก

ตุ๊กตาทานานวลนิ่ม
 เจ้าเคยยิ้มหัวเราะร่า
 วันนี้แหละน้ำตา
 จะนองหน้าเจ้าอีกนาน !
 (ไพรวรินทร์ ขาวงาม, ๒๕๕๒ : ๑๐๐ - ๑๐๑)

กรณีข้างถึงเหตุการณ์ไฟไหม้โรงงานตุ๊กตาทานานวลนิ่ม ความสะเทือนใจไม่ได้เกิดจากความสูญเสียชีวิตและทรัพย์สินมหาศาลจากเหตุเพลิงไหม้ในครั้งนี้เท่านั้น หากแต่ทวีความเข้มข้นยิ่งขึ้นเมื่อพบว่าแรงงานที่เสียชีวิตในกองเพลิงนั้นมีแรงงานที่เป็นเด็กด้วย ดังที่กวีกล่าวถึง “ตุ๊กตา” ในบทแรกที่สื่อความหมายถึงแรงงานเด็กที่ต้องสังเวยชีวิตในกองเพลิงที่ไหม้ไหม้ทั้งโรงงาน

จากความโศกสลดในเหตุการณ์นี้เองนำไปสู่ความห่วงใยในอนาคตของ “เด็ก” ผู้อ่อนเดียงสา และเป็นเหยื่อแห่งการเอาใจเอาเปรียบอยู่เสมอ การที่กวีกล่าวว่า “เด็กเด็กจะเศร้า” เพราะเขารักตุ๊กตา” คงจะได้ต้องการสื่อความว่าเด็กๆ จะโศกเศร้าเพราะต้องสูญเสียตุ๊กตาในฐานะของเล่นเพียงเท่านั้น แต่อาจจะตีความได้ว่ากวีกำลังแสดงออกถึงความห่วงใยในอนาคตของเด็กที่จะต้องถูกเอาใจเอาเปรียบอยู่ตลอดเวลาตราบเท่าที่สังคมยังขาดความใส่ใจกับคุณธรรมเมตตาธรรม ดังในสองวรรคสุดท้ายที่กล่าวว่า “วันนี้แหละน้ำตา จะนองหน้าเจ้าอีกนาน”

จะเห็นว่า การข้างถึงเหตุการณ์ไฟไหม้โรงงานตุ๊กตาทานานวลนิ่มมีส่วนสำคัญในการสื่อสารและสร้างอารมณ์สะเทือนใจเป็นอย่างมาก เพราะเป็นการเชื่อมโยงความสูญเสียในเหตุการณ์ครั้งนั้นกับการเรียกร้องให้เพื่อนมนุษย์เกิดความตระหนักในคุณธรรม เมตตาธรรม อันจะเป็นสิ่งที่จรรโลงให้สังคมมีความสุข

ทุนนิยม เป็นระบบเศรษฐกิจส่วนบุคคล การตัดสินใจทางเศรษฐกิจเป็นกิจกรรมส่วนบุคคล ไม่ใช่การควบคุมบริหารโดยรัฐ และตลาดเสรีหรือเกือบเสรีจะเป็นตัวกำหนดราคา ควบคุมและระบุทิศทางการผลิตเพื่อสร้างผลกำไรสูงสุดให้กับหน่วยงาน ระบบเศรษฐกิจนี้แม้จะทำให้เกิดความเจริญก้าวหน้าทางด้านเศรษฐกิจและสังคม แต่ทว่าต้องเจริญควบคู่ไปกับคุณธรรมด้วย สังคมจึงจะดีงาม

ในโลกกลมกล่อมโลก “บทใครใคร่ค้าหัวใจค้า ใครใคร่ขายวิญญานขาย” ที่นำเสนอสภาพสังคม เศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปจากชาติไร้คุณธรรม ดังนี้

ไอ้วันเวลาค้ำมนุษย์
 สินค้าบริสุทธิมีหยุดได้
 ชิ้นส่วนทั้งตัวและหัวใจ
 คั้นกำไรธรรมชาติจักรวาล
 แหละไอ้มนุษย์ค้ำมนุษย์
 ค้าอาวุธเวทนาค้าสงสาร
 ค้าเลือดน้ำตาค้าวิญญาน
 ค้าบ้านค้าเมืองเปลืองต้นทุน
 สินค้าชำรุดจะสุดค้า
 มูลค่าต่ำทรุดจะสุดหมุน
 ตลาดนัดเมตตาคือทารุณ
 ตลาดหุ้นชีวิตคือความตาย
 ใครใคร่ค้าหัวใจค้า
 ใครใคร่ขายวิญญานขาย
 ไหนก็ไร้พรหมแดนแสนสบาย
 ชีวิตแค่ล้มละลายเท่านั้นเอง !
 (ไพโรรินทร์ ขาวงาม, ๒๕๔๗ : ๙๕)

คำประพันธ์ข้างต้นมีการอ้างถึงข้อความในจารึกพ่อขุนรามคำแหง ที่ว่า “...ในไพร่ลูทางเพื่อนจูงวัวไปค้า ขี่ม้าไปขาย ใครจักใคร่ค้าช้างค้า ใครจักใคร่ค้าม้าค้า ใครจักใคร่ค้าเงือกค้าของค้ำ ไพร่ฟ้าหน้าใส...” เพื่อเชื่อมโยงความหมายของเสรีภาพทางการค้าในสมัยพ่อขุนรามคำแหงกับปัจจุบันที่มีความหมายเหมือนกันคือ “ใครใคร่ค้าค้า” แต่แตกต่างกันที่รูปแบบของการค้าและความต้องการของมนุษย์ที่แปรเปลี่ยนไปด้วยอำนาจแห่งกิเลส เพราะการค้าในสมัยพ่อขุนรามคำแหงเป็นการค้าที่เกื้อกูลกัน เป็นการค้าที่ส่งเสริมมนุษยธรรม แต่ในปัจจุบันที่มีสิทธิเสรีภาพทางการค้าและการบริโภคเสรีจนกล่าวได้ว่า “ไร้พรหมแดน” กลับกลายเป็นการส่งเสริมการค้าขายที่เอาตัวเอาเปรียบ และทำลายมนุษยธรรม เห็นได้จากสินค้าที่มนุษย์นำมาค้าขายที่ล้วนสะท้อนถึงความตกต่ำทางจิตใจ ไม่ว่าจะเป็น การค้ำมนุษย์ ค้าอาวุธ ค้าเลือด ค้าน้ำตา ค้าวิญญาน ตลอดจนค้าย่านค้าเมือง

เมื่อมนุษย์เลือกที่จะค้ามนุษย์ด้วยกันเองโดยอาศัยความเมตตาและความเวทนาของเพื่อนมนุษย์ และจะด้วยเหตุผลประการใดก็ตาม มนุษย์บางคนก็พร้อมที่จะขายร่างกายและวิญญาณของตัวเองเช่นกัน สภาพเศรษฐกิจสังคมดังกล่าวจึงชวนให้หดหู่ใจเป็นอย่างยิ่ง

การที่ทวิกล่าวในวรรคสุดท้ายว่า “ชีวิตแค่ล้มละลายเท่านั้นเอง” เป็นการสะท้อนให้เห็นว่าในเมื่อมนุษย์ไม่สนใจอะไรในชีวิตตนเองแล้ว ยอมลงทุนทุกอย่างเพื่อธุรกิจ เศรษฐกิจ โดยไม่ใส่ใจกับระบบคุณธรรมและมนุษยธรรมใดๆ ชีวิตก็ไม่เหลือคุณค่าใดๆ อีกต่อไป

๔.๓.๖. ปัญหาความยากจน

ปัญหาความยากจน หรือความเหลื่อมล้ำทางฐานะ เป็นปัญหาสำคัญปัญหาหนึ่งในสังคมที่ยากที่จะหาทางแก้ไข ในหมายเหตุร่วมสมัย บท “ชมเมือง” อ้างถึงเพลงจันทร์เจ้า เพื่อใช้เป็นสื่อในการถ่ายทอดอารมณ์ ความไร้เดียงสา และความหวังของเด็กจะยิ่งเร้าให้ผู้อ่านเกิดความสงสารในความด้อยโอกาสทางฐานะที่ไม่อาจเลือกหรือกำหนดเองได้

ขอข้าวขอแกง ขอแพงพิก

ขอเกิดจันทร์ที่รักจงให้ฉัน

พ่อเจ็บแม่จนหัวใจครัน

ดื่มแต่น้ำรวงชั้นในคงคา

ฉันมีน้องน้อยน้อยที่คอยหิว

ไล่กิวเสียงน้องฉันร้องจ้า

แม่ไปเก็บข้าวกลิ้งในท้องนา

ยามสามยังไม่มาจนปานนี้

หาข้าวกันครัวเสียทั่วซอก

มีถั่วอกเก่าคร่ำดำมิดหมี

ข้าวจะกรอกหม้อไหก็ไม่มี

สงสารฉันเกิดที่พระจันทร์

(ไพบุลย์ วงษ์เทศ, ๒๕๓๙ : ๑๑๘ – ๑๑๙)

กวีตั้งชื่อบทว่า “ชมเมือง” เป็นการสร้างอารมณ์สะท้อนใจแก่ผู้อ่านยิ่งขึ้น เพราะในการรับรู้ของผู้อ่าน บทชมเมืองเป็นบทที่กล่าวถึงความเจริญรุ่งเรืองของเมืองที่รื่นรมย์ แต่เนื้อหาของบทก็ข้างต้นสะท้อนสภาพชีวิตที่ลำบากยากจนของครอบครัวผู้ด้อยโอกาสในสังคม เป็นภาพชีวิตที่ชวนให้หดหูใจหาได้นำรื่นรมย์แต่อย่างใด

ปัญหาความยากจน เป็นที่มาของการละทิ้งสังคมเกษตรกรรมในชนบทเข้าสู่เมืองหลวงอย่างกรุงเทพมหานคร นอกจากจะทำให้สังคมเกษตรกรรมล่มสลายแล้ว ยังทำให้เกิดปัญหาการพลัดพรากของคนรัก ลูกต้องพลัดพรากพ่อแม่ สามีต้องพลัดพรากจากภรรยา

ในม้านักกล้วย บท “เขาร้องเพลงลูกทุ่งให้เมืองฟัง” อ้างถึง “เพลงร้องให้ปลายนา” ของรังษี เสรีชัย “เพลงรอทั้งปี” ของศรชัย เมฆวิเชียร และ “เพลงพวงนี้พี่จะร้องให้” ของเสรี รุ่งสว่าง โดยกวีตัดเนื้อบางส่วนมาไว้ในบทกวีของตน ตามลำดับ ดังนี้

...เขานั้นบอกลาไปหางานทำ ไซ่คิดใจดำ หรือทำแก้งหลบไปไหน
เมืองบางกอกคงผูกพันใจ นับแต่จากไป ไม่เห็นคืนบ้านนา
ถึงปีใหม่หมายใจจะเห็นหน้ามน ตรุษจีนผ่านพ้น ไม่เคยได้ยล
แก้วตา สงกรานต์ผ่านไปอย่างไร้วิญญาณ ขวัญตาเจ้าไม่รู้ไปไหน...
(เพลงร้องให้ปลายนา)

...เคยจับเคียวเกี่ยวคู่กัน น้องลิ้มวันเคยสุขสันต์เรีงรำ ถึงคราวมี
งานสงกรานต์บ้านเรา เคยขึ้นอุรา เคยดักบาตรร่วมขันเคียงคู่กันมา
สงกรานต์เดือนห้า ขวัญตาอยู่ไหนกัน... (เพลงรอทั้งปี)

ชายข้าวตั้งแก้วเกวียนกว่า
สร้างหอรอทำ น้ำตาเปื้อนหมอน เรือนหอ
บ้านป่า ไม่ปรารถนาแนบนอน
เจ้าผินบินร่อนไปอนเตียงทอง... (เพลงพวงนี้พี่จะร้องให้)
(ไพโรรินทร์ ขาวงาม, ๒๕๕๒ : ๑๐๘ - ๑๑๐)

การอ้างถึงเพลงลูกทุ่งนี้เพื่อสื่อถึงความเป็นชาวบ้านที่ไม่เคยเปลี่ยนแปลงทั้งการดำรงชีวิตและความมั่นคงในความรักที่มีต่อนางผู้จากบ้านมาเพื่อหางานทำในเมืองกรุง แต่ไม่ได้รับข่าวคราว

ของนางเลย ยิ่งไปกว่านั้นเนื้อหาของเพลงทั้ง ๓ เพลงก็สอดรับกับการทวงถามสัญญารักที่มีความผูกพันมายาวนานด้วย

๔.๓.๗. การแสดงแบบอย่างที่ดีงาม

ในการวิพากษ์วิจารณ์สังคม นอกจากกวีจะเสนอปัญหาต่างๆ ให้เพื่อนมนุษย์ตระหนักรู้แล้วกวียังแสดงแบบอย่างที่ดีไว้ด้วย เช่น ในเขียนแผ่นดิน บท "บางระจัน" ที่กวีเชื่อมโยงวีรกรรมชาวบ้านบางระจันในประวัติศาสตร์

ดาบคร่ำคร่ำศึกกู่	กรุงศรี
สละเลือดสละชีพพลี	สละพร้อม
ท่งท่าป่าดงดี	เดียวแผ่น ดินพ่อ
เสานหลักปักรั้วป้อม	ค่ายป้องปัจจา
มีพรำเหวียงพรำหวด	หัวหาย
มีกรวดคั่วกรวดทราย	สาตสู
มีควายเร่งขี่ควาย	เข้าขวิด
มีจิตร่วมจิตรู้	รักตัวดินตน
คือคนผู้อยู่สร้าง	ยุคสมัย
ผู้อยู่สู้ซู้ชัย	สืบเชื้อ
เพื่อไทยจักเป็นไท	ทูนเทิด
เกิดจากดินก่อเกื้อ	ก่อแก้วกลางดิน
ถิ่นทุ่งถิ่นธานี	พระนาง
ใจแผ่นดินยรรยง	หยัดท่า
ใครเล่าปักปักธง	ปักประเทศ
ใครเล่าปลุกปลุกกล้า	ประกาศบ้านบางระจัน

(เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์, ๒๕๕๐ : ๓๒๓)

การอ้างถึงวีรกรรมของชาวบ้านบางระจัน เป็นการเชื่อมโยงบรรยากาศเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์การต่อสู้ปกป้องบ้านเมืองจากข้าศึกศัตรูด้วยจิตใจที่ห้าวหาญจนสามารถเอาชนะกองทัพพม่าได้หลายครั้งแม้จะมีกำลังพลและอาวุธที่ด้อยกว่า เพื่อประกาศเกียรติคุณและเทิดทูนวีรกรรมของบรรพชนผู้เสียสละ ทำให้ผู้อ่านสัมผัสเรื่องราวในอดีต เกิดความสำนึกและความ

ภาคภูมิใจในความกล้าหาญ ความสมัครสมานสามัคคี ความเสียสละพร้อมพลีชีพเพื่อ
ประเทศชาติ เพื่อผืนแผ่นดินที่รัก อันเป็นแบบอย่างที่ดีงามแก่อนุชนรุ่นหลัง

เช่นเดียวกับ บท "มหาชัย" ที่อ้างถึงตำนานพันท้ายนรสิงห์ ดังนี้

คลองโคกขามตำนานพ่อพันท้าย
นรสิงห์สืบสายความสัตย์ซื่อ
ใจจงรักภักดีที่รำลือ
รำลึกชื่อขุนขามมหาชัย
(เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์, ๒๕๕๐ : ๔๕๔)

กวีเชื่อมโยงประวัติสถานที่ด้วยการอ้างถึงพันท้ายนรสิงห์ นายท้ายเรือพระที่นั่งเอกชัย
ในรัชสมัยสมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ ๘ หรือ พระเจ้าเสือ พันท้ายนรสิงห์ได้รับยกย่องว่าเป็นผู้มีความ
ซื่อสัตย์สุจริต จงรักภักดี และรักษาระเบียบวินัยยิ่งชีวิต จากเหตุการณ์คราวเสด็จคลองสนามชัย
ซึ่งเป็นคลองที่คดเคี้ยวมาก พันท้ายนรสิงห์คัดท้ายเรือไม่ดีทำให้หัวเรือหัก ตามอาญาต้องโทษ
ประหารชีวิต แต่พระเจ้าเสือทรงปรานีจะไม่ลงพระราชอาญา เนื่องจากทรงเห็นว่าเป็นเหตุสุดวิสัย
แต่พันท้ายนรสิงห์ทูลขอให้ประหารชีวิตตน เพื่อรักษาพระราชกฤษฎีกา และพระเกียรติยศ
พระเจ้าเสือจึงได้โปรดให้ประหารและสร้างศาลเพียงตาไว้เป็นที่เคารพ ณ ที่นั้น ซึ่งเรื่องราวตำนาน
ดังกล่าวเป็นที่ยกย่องเชิดชูของผู้คนมายาวนาน

การอ้างถึงตำนานที่สัมพันธ์กับสถานที่ดังตัวอย่างข้างต้นเช่นนี้ ผู้อ่านจะสามารถแบ่งปัน
ความรู้สึกร่วม ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์ที่ยาวนานของชาติไทย การอ้างถึง
วีรกรรมของวีรบุรุษต่างๆ ที่นอกจากจะเป็นการแสดงความคารวะชื่นชม ในความเสียสละ
ความซื่อสัตย์ ความรักชาติ รักษากฎระเบียบ เป็นเยี่ยงอย่างที่ดีให้แก่อนุชนรุ่นหลังแล้ว ยังเป็น
การปลูกเร้าสำนึก ที่ดีให้เกิดขึ้นในสังคมอีกด้วย

ในโคลงนิราศแม่เมาะ มีการอ้างถึงวรรณคดีเรื่องกาگی เพื่อเชื่อมโยงอุทาหรณ์เรื่องการ
ประพฤตินิดในกาม ดังนี้

“หัวจิว” หนามจิวแน่น	เต็มที
ต้องโทษกามวิถี	ป้ายต้น
ครุฑอุ้มโอบกาก็	ข้ามฝั่ง น้ำเนอ
เซยขึ้นฉิมพลีพัน	โทษนี้ฤาใจ
	(ก้องภพ รื่นศิริ, ๒๕๔๙ : ๒๑)

กวีเดินทางถึงบ้านหัวจิว ในตำบลเนินมะกอก อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์ ที่มีต้นจิวมีหนามตามต้นมากมาย ทำให้กวีคิดถึงหนามจิวและต้นจิวในนรกภูมิที่มีไว้ลงโทษผู้ประพฤติผิดในกาม จากนั้นกวีจึงอ้างถึงเหตุการณ์พญาครุฑลักพานางกาก็ที่แม่ตะพาข้ามสีทันดรไปยังวิมานต้นจิวหรือวิมานฉิมพลีอันไม่มีผู้ใดตามไปถึงก็ตาม แต่โทษแห่งการประพฤติผิดศีลยังคงติดตัวพญาครุฑและนางกาก็ไปและต้องต้องได้รับโทษปีนต้นจิวในนรกภูมิอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

การอ้างถึงในลักษณะดังกล่าว นอกจากจะแสดงภูมิความรู้ของกวีในการสัมพันธ์เรื่องราวในวรรณคดีแล้ว ยังเป็นการชี้แนะสังคมโดยการให้อุทาหรณ์ที่ชัดเจน

จากการวิเคราะห์ทั้งหมด จะเห็นความสัมพันธ์ของกลวิธีการอ้างถึงที่มีบทบาทสำคัญในการสื่อสารสำคัญและการสร้างอารมณ์สะท้อนใจ จากการจำแนกสารสำคัญที่กวีใช้กลวิธีการอ้างถึงได้ ๓ ประเด็น คือ การคร่ำครวญถึงนาง การแสดงความรักความห่วงแหนมรดกของแผ่นดิน และการวิพากษ์วิจารณ์สังคม ซึ่งกวีถ่ายทอดอารมณ์สะท้อนใจที่หลากหลาย ได้แก่ อารมณ์โศกเศร้า อารมณ์รัก อารมณ์ภาคภูมิใจ และอารมณ์โกรธชิงชัง

การคร่ำครวญถึงนางในนิราศสมัยใหม่ กวีนำกลวิธีการอ้างถึงมาใช้ในการสื่อสารแตกต่างจากนิราศโบราณ โดยกวีจะไม่อ้างถึงการพลัดพรากของตัวละครจากวรรณคดีอื่นเลย หากแต่จะอ้างถึงสำนวนความเปรียบเกี่ยวกับความทุกข์ในวรรณกรรมอื่น เพื่อเน้นย้ำอารมณ์โศกเศร้าของตน

ในการสื่อสารเรื่องความรักความห่วงแหนมรดกของแผ่นดิน กวีใช้กลวิธีการอ้างถึงที่หลากหลาย คือ การอ้างถึงข้อความ สำนวนโวหาร ตัวละคร และสาระสำคัญจากวรรณกรรมโบราณ การอ้างถึงเพลงพื้นบ้าน การอ้างถึงบุคคล และการอ้างถึงเหตุการณ์ เพื่อเชื่อมโยงเรื่องราวที่สัมพันธ์กับทัศนะและสารที่กวีต้องการสื่อ ตลอดจนถ่ายทอดอารมณ์ของกวีที่แสดงออกถึง

ความรัก ความภาคภูมิใจในมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ อันเป็นการแบ่งปันอารมณ์ ความภาคภูมิใจระหว่างกวีกับผู้อ่าน นอกจากนั้น ยังแสดงความไม่พึงพอใจด้วยการเสียดสี วิพากษ์วิจารณ์สังคมที่ไม่ใส่ใจเรียนรู้และอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมอันจะส่งผลถึงการสร้างพลัง กระทบใจให้ผู้อ่านเกิดความตระหนักถึงปัญหาดังกล่าว

ในการวิพากษ์วิจารณ์สังคม กวีสื่อสารหรือแสดงทัศนะที่กวีต้องการนำเสนอผ่านการ เชื่อมโยงเรื่องราวหรือสิ่งที่กวีอ้างถึง ได้แก่ วรรณกรรม เหตุการณ์และบุคคล ผู้อ่านจะต้องมีความรู้ ในสิ่งที่กวีอ้างถึงจึงจะสามารถเข้าใจสารและเกิดอารมณ์สะท้อนใจร่วมกันกับกวีได้

การอ้างถึงเหตุการณ์และบุคคลในประวัติศาสตร์ เพื่อวิพากษ์วิจารณ์สังคมนั้น แสดงให้เห็น ถึงวัฏจักรแห่งปัญหาสังคมที่ยังคงวนเวียนไปมาอย่างไม่สิ้นสุด เพราะมีที่มาจากความตกต่ำทาง ปัญญาและจิตวิญญาณคุณธรรมของมนุษย์ เช่น เหตุการณ์สงครามและการก่อการร้าย หรือ เหตุการณ์ที่ตื่นตัวกับกระแสสังคมอย่างขาดสติ ในการอ้างถึงเหตุการณ์ที่สร้างความโศกสลดที่ สะท้อนปัญหาการเอาตัวเอาเปรียบซึ่งกันและกันในสังคม และปัญหาความยากจน เป็นการ ปลุกเร้าให้สังคมเกิดความใส่ใจและเห็นอกเห็นใจ ทำให้เกิดการตระหนักในปัญหานั้นๆ

สำหรับการอ้างถึงเหตุการณ์และบุคคลในประวัติศาสตร์ผู้เป็นแบบอย่างที่ดีงาม นอกจากจะ แสดงความเคารพและชื่นชมแล้ว ยังเป็นการปลุกเร้าให้ผู้อ่านเกิดความภาคภูมิใจและสำนึกที่ดี งามให้แก่สังคมและอนุชนรุ่นหลัง ในขณะเดียวกัน การอ้างถึงเรื่องราวเพื่อเสียดสี และบริภาษ บุคคลอย่างรุนแรงนั้น นอกจากจะแสดงอารมณ์ความรู้สึกที่ชิงชังหรือไม่พึงปรารถนาในพฤติกรรม นั้นๆ แล้ว ยังเป็นการแสดงออกถึงความรัก ความห่วงใยและความปรารถนาดีของกวีที่มีต่อเพื่อน มนุษย์ ด้วยความมุ่งหวังให้ผลงานของตนมีพลังที่จะสร้างความสะท้อนใจให้เพื่อนมนุษย์ เกิดสำนึกในการสร้างค่านิยมและพฤติกรรมที่ดีงามต่อไป